

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Pedagogická

Katedra Historie

Osvobození pracovního tábora Holýšov

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lukáš Taitl

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň, 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpal informace, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy ČSN ISO 690.

V Plzni dne 10. 04. 2015

.....

Jméno a příjmení studenta

Poděkování

Děkuji PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce, dále bych chtěl poděkovat pánům Janu Valešovi a Mgr. Josefu Haisovi za jejich vstřícnost a obětavost. Institucím SOA Plzeň a SOA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně za jejich vstřícnost a úsilí, se kterým mi při řešení problému pomáhaly.

Obsah

1 Úvod	6
2 Nástup nacismu a okupace	8
2.1 Situace před válkou	8
2.2 Okupace města	9
3 Statek rodiny Pičmanů	11
4 Továrny na munici	14
4.1 Sklárna Andreas Ziegler a Sohn	14
4.2 Metallwerke Holleischen I. a II.	14
5 Koncentrační tábor Holýšov	18
5.1 Flossenbürg	19
5.2 Národnostní složení vězňů	19
5.2.1 Francouzští zajatci	19
5.2.2 Židovské ženy z Maďarska	20
5.2.3 Ruští zajatci	21
5.2.4 Italští zajatci	21
5.2.5 Ostatní národnosti	22
5.3 Běžný den v táboře	22
5.4 Životní a pracovní podmínky	22
5.4.1 Podmínky	22
5.4.2 Případ lidské zrůdnosti – Gerhard Lichtenau	25
5.5 Pomoc českých rodin	26
5.6 Ostatní pracovní a zajatecké tábory	26
5.6.1 DAF (Deutsche Arbeitsfront)	26
5.6.2 Pracovní tábor pro totálně nasazené ženy z protektorátu	27
5.6.3 Pracovní tábor pro německé ženy	28
5.6.4 Francouzský a ruský zajatecký tábor	28
5.6.5 Italský zajatecký tábor	29
5.6.6 Seznam zemřelých vězňů	30
5.7 Personál koncentračního tábora	32
6 Bombardování	32
6.1 26. dubna 1945	33

6.2 1. květen 1945	34
6.3 3. květen 1945	34
6.4 Následky	35
7 Období před osvobozením	36
8 Osvobození tábora polskou neoficiální armádou	37
8.1 Brygada Swietokrzyszka	37
8.2 Osvobození tábora	38
9 Osvobození města	44
9.1 Osvobození	44
9.2 Spojenecké jednotky	45
9.2.1 Belgický 17. střelecký prapor	45
9.2.2 2. pěší divize 3. Armády	45
10 Období po osvobození	47
10.1 Polští partyzáni	47
10.2 Továrna na munici	48
10.3 Koncentrační tábor	48
Závěr	51
Summary	53
Seznam zdrojů	55
Seznam příloh	58

1 Úvod

Téma mé bakalářské práce je Osvobození koncentračního tábora Holýšov. Nutno podotknout, že na katastrálním území této západočeské obce nestál jen jeden jediný tábor tj. koncentrační. Městečko bylo za 2. světové války přímo osazeno tábory jak pracovními, zajateckými, tak i tím koncentračním. Celkem bylo v Holýšově na 7 táborů různých charakterů, které jsem uvedl v řádcích předchozích. Také národnost vězňů pobočky koncentračního tábora Flossenbürg byla rozmanitá. Pokud bychom pátrali po zajatcích či vězňích, našli bychom zejména muže a ženy z Francie, Polska, Sovětského svazu, Itálie, ale i ze samotné třetí říše nebo Maďarska, což byl satelitní fašistický stát.

Práci jsem si sám nezvolil. Byl jsem na pochybách, jaké téma v jakém chronologickém období bych chtěl zpracovat. Paní doktorka Morávková mi toto téma nabídla. Musím přiznat, že jsem do té doby nevěděl nic o tom, že by v Holýšově tato pobočka koncentračního tábora Flossenbürg, či jiné tábory existovala.

Cílem mé práce bylo zaměřit se především na osvobození koncentračního tábora polskou neoficiální, dalo by se říct fašistickou, armádou ustupující směrem na západ, aby se posléze nechala zajmout americkou armádou. Můžeme vděčit polským partyzánům za osvobození a možné zachránění několik desítek vězňů před smrtí, a také je můžeme kritizovat za nevhodné, dalo by se říct až divoké chování při pobytu na tomto území.

Stěžejní materiály/knihy, které jsem nejvíce citoval, byly od pánů Jana Valeše, Jiřího Fišera nebo Bohuslava Balcara. Tito literáti se zabývají novodobou historií obce Holýšov popř. historií Chodska. Vyzdvihl bych další podařenou monografii Květy na bunkru od Jindry Nezbedové. Velmi významnou roli v realizaci mé bakalářské práce sehrál pan Mgr. Josef Hais z Domu dějin Holýšovska, který mi poskytl velmi cenné rady, materiály a obrázkové přílohy.

Struktura této these je následovná. Kapitol je celkem 10 a jsou řazeny chronologicky, podle událostí, jež se staly. Mezi úvodní kapitoly patří okupace města, Pičmanův statek nebo například kapitola zabývající se historií sklářské a posléze zbrojní továrny. Druhá část se zabývá popisem jednotlivých táborů, bombardováním, osvobozením tábora či města a nakonec obdobím po osvobození. Samotný závěr práce samozřejmě obsahuje obrázkové přílohy nebo seznam literatury.

Holýšov. Malé nenápadné město na polovině cesty mezi Plzní a Domažlicemi. Malé nic, kudy projede auto předepsanou padesátikilometrovou rychlostí během jedné minuty. Na první pohled je Holýšov skutečně městem nezajímavým, turisticky nudným a možná až provinčně ospalým. Pro to, aby návštěvník tenhle narychlo vytvořený závěr změnil, je nutné zastavit vozidlo a prožít zde několik hodin. Při procházce městem a především jeho nejbližším okolím zákonitě narazí na nesmyslné trosky staveb, u kterých mu náhle uniká smysl, význam, původ. A jestliže je jen trochu poznamenan genem pátrání, hloubání a vysvětlování, je v Holýšově navěky ztracen.

Je až nepředstavitelné, že obec, která měla v roce 1930 necelých 1600 obyvatel, stala se jakoby mávnutím kouzelného proutku v roce 1941 obrovským válečným průmyslovým komplexem, který spolykal denně na 8 000 zaměstnanců. Je až nepředstavitelné, že právě v této obci se mohli v jeden den potkat na ulici Češi s Belgičany, Bělorusy, Francouzi, Holanďany, Italy, Maďary, Němci, Poláky, Srby, Rusy, Ukrajinci nebo dokonce i s Řeky.¹

Jak k tomu vlastně došlo?

Rok 1938 je v Evropě a zejména ve Střední Evropě velice bouřlivý. Národní socialismus nebo také nacismus, reprezentovaný na území Německa Adolfem Hitlerem, nachází svoje příznivce i v pohraničních oblastech osamocенého Československa a nachází zde i úrodnou půdu. Dlouholeté sousedské vztahy vybudované mezi českými a německými občany jsou vlivem nacismu narušeny a není výjimkou, kdy nacismus zasahuje i přímo do života rodin. O agresivní politice sousedního Německa není pochyb. Dne 12. 3. 1938 obsadí německá vojska Rakousko a československá rozvědka získává informace o připraveném vojenském plánu na obsazení Československa, který vejde do historie pod označením „Fall Grun“. I když jsou signály o útoku na Československo zcela zjevné, chápe české obyvatelstvo situace v sousedním Německu a českém pohraničí jako německý problém a více než na vlastní síly spoléhá na moderní armádu a příhraniční pás opevnění. V Evropě prezentovaný útlak německého obyvatelstva v českém příhraničí se nakonec stává záminkou, kdy je dne 29. 9. 1938 svoláno do Mnichova setkání zástupců Anglie, Francie, Itálie a Německa a v prvních minutách nového dne 30. 9. 1938 je zde podepsána dohoda o zachování míru v Evropě pod podmínkou odstoupení československého pohraničí Německu. Československá armáda mobilizovaná 22. 9. 1938 ustupuje z obranných pozic a dochází k postupnému obsazování československého příhraničí německou armádou. V této vypjaté situaci vstupujeme do obce Holýšov, která se během několika okamžiků stává z vnitrostátní obce obcí pohraniční.²

Holýšov k tomuto neblahému osudu fašisty přímo vybízel. Leží na důležité cestě mezi západočeskou metropolí Plzní a hraničním přechodem v Bavorsku. Už z historického hlediska byla tato cesta velmi důležitá a frekventovaná. Město navíc leželo na území podstoupené třetí říši, tj. v Sudetech. Neméně důležitou věcí byla existence zdejší sklářské továrny, v níž nacisté našli významný materiální předpoklad pro založení zbrojního závodu pojmenovaného Metallwerke Holleischen G.m.b.H. Tímto počinem se začíná Holýšov měnit z více méně německého městečka na multikulturní obec se smutnou a násilnou historií.

¹ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 2.

² VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 2-3.

2 Nástup nacismu a okupace

2.1 Situace před válkou

V obci Holýšov bylo dle statistiky provedené v roce 1910 evidováno 839 německých a 131 českých občanů.³

Toto období lze popsat podle obecní kroniky z let 1920 až 1937 psanou německým kronikářem Maschekem. Jeho kronika je psána zcela objektivně na zásadách vzájemné solidarity obou národů převážně dělnické obce na vysoké kulturní, sportovní a společenské úrovni. Je odrazem politických poměrů, kdy vládnoucí stranou na holýšovské radnici byla německá sociální demokracie, úzce spolupracující s českou sesterskou stranou. Všechny tehdejší strany přes jejich názorové rozdíly spojoval společný zájem o prospěch obce.

Toto soužití Čechů a Němců v Holýšově se začalo měnit v průběhu světové hospodářské krize, kdy Henleinova strana začala demagogicky a rafinovaně využívat tíživé hospodářské situace a nezaměstnanosti v ČSR i způsobu řešení německé otázky, nespravedlivého řešení sociální problematiky německých dělníků propuštěných z práce včetně situace jejich rodin, tehdy mnohem obtížnější než v rodinách českých.

První problémy se začaly ukazovat již v roce 1934. Otevřené výstupy několika holýšovských jedinců se vyskytly i v roce 1935, zvláště při smuteční tryzně T. G. Masaryka, který stejně jako vznik ČSR byl od samého začátku trnem v oku předákům této strany.

V roce 1935 bylo v Holýšově již na 250 nezaměstnaných. Henleinova Sudetoněmecká strana (SNS) se stále více prosazovala, o čemž svědčí výsledky voleb do parlamentu v tomto roce, kdy získala 230 hlasů, německá SDS (Sociálnědemokratická strana) 249 a česká SDS 181. Při volbách do okresního zastupitelstva dostala SNS ještě více hlasů a v rámci ČSR se stala druhou nejsilnější stranou v čs. parlamentu. SNS ovládlo 2/3 hlasů německých občanů a začalo předkládat požadavky k připojení území Sudet k Německu.

Vlivem Henleinovy strany a jejích demagogických hesel docházelo k postupnému ovlivňování i prostých německých občanů, k narušení bývalých přátelských vztahů mezi občany obou národů a Holýšov se postupně stával stále více střediskem německého nacionalismu a fašismu.

Květnová částečná mobilizace čs. armády 20. 5. 1938 velmi povzbudila české obyvatelstvo, přičemž zapůsobila i na německé antifášisty a loajální Němce – všichni očekávali pomoc spojenců.

V těchto pohnutých dobách roku 1938 byl zvolen prvním českým starostou Holýšova Rudolf Wacker, náčelník DTJ⁴, reprezentující české sociální demokraty, když němečtí sociální

³ Dům dějin Holýšovska. *Sudety*.

demokraté nechtíc volit henleinovce, opustili v druhém kole místnost. Již tehdy silní henleinovci ke své škodě situace nevystihli, a tak sjednocené české strany získaly dostatečný počet hlasů pro zvolení vlastního starosty.

Situace v pohraničních oblastech stále více houstla, SNS si kladla stále větší požadavky. 13. září 1938 došlo v pohraničním pásmu k ozbrojenému povstání, které bylo čs. vládou potlačeno. 16. září 1938 byla SNS úředně rozpuštěna.

V Holýšově samotném se henleinovci příliš exponovat nemohli, protože v místě byla vojenská posádka a značné procento českého obyvatelstva. Přes uklidnění situace po květnové mobilizace začal v létě 1938 pod vedením instruktorů z místní posádky výcvik s puškou a v používání ručních granátů. Koncem září, po druhé všeobecné mobilizace 20. 9., započalo střežení železničních mostů a pošty a byly obsazeny obranné uzávěry kolem Holýšova.

2.2 Okupace města

Po podepsání mnichovské dohody dne 29. 9. 1938 zahájil wehrmacht obsazování našeho pohraničí. Do posledního okamžiku se všechno české obyvatelstvo utěšovalo, že podle mapy otištěné v novinách Holýšov zabrán nebude.

Nervozita rostla i u německých obyvatel, kteří se nemohli obsazení Holýšova již dočkat, dokonce poslali svou deputaci do Stodu s důrazným požadavkem urychleného začlenění Holýšova do Velkoněmecké říše a s prolhaným tvrzením, že se Češi bouří a jim ubližují a že toto začlenění je v jejich zájmu. Teprve v odpoledních hodinách dne 10. října 1938 se dočkali „osvoboditelů“, které vítali s jásotem a zdviženými pažemi. Ještě téhož dne byly zorganizovány průvody Němců s voláním „*Tschechen heraus*“ a bylo zahájeno první zatýkání českých i německých antifašistů podle soupisu německé státní tajné policie ve Stodu. Ze strany Němců, zejména místních, bylo činěno vše, aby se Čechům v Holýšově stal pobyt nepříjemný, plný nejistoty a starostí.⁵

Před válkou to byla menší obec. Měla sotva 1 700 místních obyvatel. V okupaci se rozrostla zajateckými tábory, kde živořilo kolem 11 000 lidí různých národností. V této době se stala jediným koncentračním táborem, kde zajatci i místní obyvatelé byli více méně pod nacistickým karabáčem.⁶

Po záboru ještě tři zástupci českého obyvatelstva intervenovali u plzeňských poslanců proti neoprávněnému zásahu, ale i to již bylo marné.

⁴ Dělnická tělocvičná jednota: (DTJ, též Dělnická tělovýchovná jednota. Jejich úkolem je tělesná výchova a zdravotní, duchovní a mravní povznesení dělné třídy na ideovém základu demokratického socialismu. Hnutí vzniklo na přelomu 19. a 20. století odštěpením od Sokola, po historii přerušené komunistickou totalitou bylo v českých zemích v 90. letech obnoveno.

⁵ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 4.

⁶ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 203.

Německá armáda vstoupila do Holýšova 10. 10. 1938, a kromě vojenského vybavení z výstavby opevnění a překážek, zajistila soukromý majetek osob a organizací, které před příchodem armády obec upustily nebo přestaly existovat. Na odstoupeném území byl okamžitě zaveden říšský právní i správní systém, bylo ukončeno vyučování v českém jazyce a úřední řečí byla stanovena němčina.⁷

V době záboru Holýšova byl starostou obce Jan Swatosch starší, který jednal s Čechy lidsky a proto byl okamžitě vystřídán Josefem Weinerem, zavilým nacistou. Poté, kdy narukoval do německé armády, zastával prozatímně tento úřad zemědělec Jan Wenclík. Definitivním starostou byl zanedlouho jmenován říšský Němec (ze Saska) Artur Stohr, který pak neomezeně vládl v obci po celou dobu okupace.

Obec byla rozdělena na „buňky“ – vedoucím každé takové jednotky byl tzv. Zellenleiter, tyto „buňky“ se skládaly z tzv. „bloků“ – vedoucím bloku byl tzv. Blockleiter. Téměř na úrovni starosty podle výše pravomoci byl Ortsleiter.

Ulice byly přejmenovány podle čelních osobností říše. NSDAP hned zpočátku založila své nové složky, zvyšovala svou aktivitu a její členové byli kromě odznaku strany označováni jako „Pg“ a měli přednostní práva před „Vg“, nečleny tzv. říšské marky (marka = zde označuje jednotku v územním členění).

Ceny zboží stoupaly, říšští Němci nakupovali za říšské marky (RM) i pokud byly československé koruny ještě v oběhu v upraveném poměru 1 RM = 8,33 Kč a později dokonce 1 RM = 10 Kč! Byly zavedeny občanské daně. Církevní daně vybíral od zemědělců dle rozlohy jejich pozemků farář, pracujícím se srážel ze mzdy příspěvek na *Arbeitsfront* (pracovní frontu) a pro *Winterhilfswerk* (zimní pomoc).

Pro české rodiny nastala mimořádně obtížná doba, důsledkem bylo, že se velká část vystěhovala do vnitrozemí. Svědčí o tom čísla ze sčítání obyvatel, kde ze 774 Čechů v roce 1938, jich bylo v Holýšově v roce 1944 jen 252, tj. Češi dobrovolně nebo nuceně opustili Holýšov. Soužití českého obyvatelstva, které zůstalo tím, bylo velmi silně narušeno.⁸

⁷ Dům dějin Holýšovska. *Sudety*.

⁸ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 5.

3 Statek rodiny Pičmanů

Místem, které se stalo osudovým pro stovky žen zavlčených z celé okupované Evropy do Holýšova s cílem využít je, jako levnou pracovní ve válečné průmyslové mašinérii německé říše se stal statek rodiny Pičmanů. Rodina Pičmanů, jako rodina se silným vlasteneckým cítěním, by se nikdy nesmířila s myšlenkou, že by právě jejich statku využil německý zbrojní průmysl k účelu, jakým byl v roce 1944-45 skutečně využit. V té době ale již nemohl nikdo z rodiny do chodu dějin zasáhnout, protože statek byl počínaje dnem 11. 8. 1939 rodině odebrán. Majitel statku, Václav Pičman, podlehl v roce 1940 následkům věznění a jeho syn, Jaroslav Pičman, zemřel v Malé pevnosti v Terezíně dne 10. 5. 1945 na následky závažné nemoci.⁹

Statek Nový Dvůr byl od roku 1936 v majetku rodiny Pičmanů. Rodina Pičmanů byla silně vlastenecky založena. Potvrdila to během let 1936-1938, kdy se plně postavila za republiku.

V roce 1937 podporovali výstavbu lehkého opevnění, jehož linie procházela i kolem samotného Holýšova. O faktu, že se rodina přímo zapojila do výstavby prvního úseku E-24 svědčí dopisy zasílané místním důstojníkem Vojenského stavebního dozoru na Ředitelství opevňovacích prací v Praze. V těchto dopisech důstojník oznamoval, že stavební dřevo jak na šalování objektů, tak i na maskování objektů proti případné špionáži věnoval armádě místní podnikatel Pičman.

Zlomem pro osud rodiny byl 10. říjen 1938, kdy byla obec Holýšov včleněna do území Sudet.¹⁰

Vlastenecké skutky rodiny se po obsazení města německou armádou dostaly do zorného úhlu gestapa, které poprvé zasáhlo 27. října 1938, kdy zatklo Jaroslava Pičmana. Údajným důvodem zadržení byl jeho veřejný nesouhlas se snahou nacistů zavřít českou školu v Holýšově. Po jeho návratu domů se stala rodina častým cílem návštěv úředníků gestapa ze Stříbra. Až později vyjde najevo, že časté návštěvy gestapa měly jediný cíl a to donutit rodinu k opuštění svého majetku. Skutečnou tvář ukázalo gestapo až zasláním požadavku o soupis veškerého rodinného jmění.¹¹

11. srpna 1939 vtrhlo gestapo na statek znovu a provedlo domovní prohlídku. Na jejím základě zatklo Jaroslava i Václava Pičmana.

Oba byli odvezeni na vyšetřovnu gestapa v Karlových Varech. Podrobnosti u této události nalezneme v hlášení, které podal tehdejší starosta Holýšova okresnímu úřadu /Landrat/ ve Stříbře. V hlášení uvádí: „Dne 11. 8. 1939 byl český majitel poplužního dvora Jaroslav Pičman, jeho otec Václav Pičman a vedoucí jejich podniku Ing. Rudolf Jenč, všichni původem z Holýšova, zatčeni gestapem z úřadovny v Karlových Varech. Podle důvěrných informací má být v bývalé sklárně

⁹ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 7.

¹⁰ tamtéž, s. 7.

¹¹ tamtéž, s. 8.

otevřen pro stát velmi důležitý podnik a z tohoto důvodu je sousedství této rodiny z národně politických důvodů nemožné. Je nežádoucí i z jiných důvodů. Proto vás žádám, abyste tuto žádost vyřešili tak, aby byly zohledněny tyto zájmy...“ Mezi řádky tohoto hlášení se můžeme dočíst, že o dalším setrvání rodiny Pičmanů v Holýšově je vlastně již rozhodnuto.¹²

Nacisté docílili toho, že statek byl rodině odebrán a dán do rukou osidlovací společnosti Deutsche Ansiedlungsgesellschaft¹³. S vystavením smluv či nějakým seznamem majetku se nikdo nezabýval a národním správcem hospodářství se stal německý občan jménem Schwarz. Opakované požadavky rodiny Pičmanů na nového správce jejich bývalého majetku o vystavení předávacího dekretu či jen soupisu majetku byly neustále odmítány s odůvodněním, že rodinu Pičmanů vlastně nikdo z Holýšova nevyhnal a svůj majetek že opustila rodina dobrovolně. (Valeš, Fr. deníky) Datum stanovené pro vystěhování rodiny bylo určeno na 4. listopadu 1939. Rodina byla vyhnána, i když nacisté prezentovali tuto informaci na veřejnosti zcela jinak. Václav Pičman zemřel na následky věznění již v roce 1940, jeho syn Jaroslav však přežil. Roku 1944 byl znovu zatčen a umístěn do Terezína, kde zemřel.¹⁴

Tábor v ovčíně zůstal až do začátku roku 1945. V roce 1944 se ze statku stala samostatná pobočka koncentračních táborů Flossenbürg a Ravensbrück. Statek prošel stavebními úpravami nutnými pro fungování koncentračního tábora. Snižoval se počet dveří, na okna se instalovaly mříže, vystavěla se brána a statek se obehnal pletivem s ostatným drátem.¹⁵

Do rukou rodiny Pičmanů se celý majetek vrátil až v roce 1946, kdy majetek získal další Václavův syn, tentokrát Bohumil Pičman. Ten po získání majetku zjišťuje, že v době působení Německé osidlovací společnosti došlo ke zcizení a zničení veškerého živého inventáře i strojního vybavení. Po návratu do Holýšova zde našel zcela zdevastovaný lom a šterkovnu, ze kterého bylo jen v době války vytěženo na 120 000 kubíků lomového kamene.

Většinu vytěženého kamene použily říšské dráhy pro rozšíření místního, původně jednokolejového nádraží a na výstavbu továrny v lese.

Bohumil Pičman věnoval v letech 1946-1948 veškerou energii na obnovu majetku a z bývalého koncentračního tábora skutečně zbudoval opět prosperující zemědělskou usedlost. Definitivní konec celého hospodářství potom nastal v roce 1948. V roce 1948 přišel Bohumil Pičman nejdříve o zrekonstruovanou parní pilu, která byla znárodněna a národním správcem se stal národní podnik České pily. V roce 1950 byl zabráný i zemědělský statek Nový dvůr. Ten přešel v roce 1950 do majetku Československých státních statků ve Stodu. Časté střídání majitelů

¹² VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 8.

¹³ Ansiedlungsgesellschaft. Německá osidlovací společnost. Jedním z úkolů této organizace bylo na územích anektovaných nebo obsazených fašistickým Německem převzít výrobní prostředky uvolněné uprchlými nebo odsunutými původními majiteli zpravidla neárijského původu a nalézt vhodné odborníky, kteří by zabezpečili plynulý přechod výroby ve prospěch 3. říše.

¹⁴ tamtéž, s. 7.

¹⁵ tamtéž, s. 8.

statku (Čsl. Státní statek Horšovský Týn, JZD Bukovec a JZD Staňkov) vedlo k devastaci celého statku a vlastně jej přivedli až do stavu, v jakém jej dnes nacházíme.¹⁶

¹⁶ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 9.

4 Továrny na municí

4.1 Sklárna Andreas Ziegler a Sohn

Přítomnost jedné z význačných zbrojovek koncernu Hermannu Gohringa právě v Holýšově má na svědomí hned několik faktorů. Jedním ze základních faktorů je existence vhodného areálu v obci. Vhodným areálem pro zavedení válečné muniční výroby do Holýšova se stal upuštěný areál bývalé sklárny společnosti Andreas Ziegler a Sohn, která v obci působila prakticky od roku 1897. Významná a ve své době největší sklárna na výrobu tabulového skla na území Rakouska-Uherska ukončila svoji činnost v roce 1934 a od té doby zůstal areál sklárny téměř nevyužitý.

Pro jeho začlenění do německého válečného průmyslu bylo dále důležité, že se Holýšov ocitl hned 10. 10. 1938 na říšském území a to jako tehdejší oblast Sudet. Skutečnost, kdy se málo využívaný areál vlastnilo v této době Západočeské konzumní družstvo Plzeň, které zde plánovalo zřídit výrobu umělých tuků a velkopekárnou, ocitl náhle na území jiného státu, bylo pro další jednání ze strany říšských orgánů jen výhodou.

Nepodstatnou roli sehrála i aktivita místní organizace Sudetendeutsche Partei (SdP) a nového vedení na radnici, kdy především jejich přičiněním došlo k převodu celého areálu pro potřeby německého zbrojního průmyslu doslova za hubičku. Ideální pro existenci továrny byla i poloha areálu na křižovatce komunikací a přímo do areálu zavedená vlečka. Důležitá byla i přítomnost dostatku především loajální pracovní síly.¹⁷

Bývalá sklárna se tedy změnila na zbrojní podnik. Jeho výstavbu řídila berlínská stavební skupina Schlempp. Na výstavbě Holýšova se osobně podílel i pozdější prezident Německé spolkové republiky Ing. Heinrich Lübke¹⁸, tehdy pracovník úřadu generálního inspektora pro výstavbu německého hlavního města.¹⁹

4.2 Metallwerke Holleischen I. a II.

Muniční továrny v Holýšově s názvem Metallwerke Holleischen GmbH²⁰ tvořily dvě samostatné továrny. Továrnou I. je označován strojní závod vybudovaný v areálu bývalé sklárny.

¹⁷ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 10.

¹⁸ Heinrich Lübke (14. října 1894 - 6. dubna 1972) byl německý politik, prezident Spolkové republiky Německo v letech 1959–1969.

¹⁹ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 162.

²⁰ GmbH je německá zkratka slov Gesellschaft mit beschränkter Haftung, což je obdoba české s. r. o., či spol. s r.o., tedy společnosti s ručením omezeným.

Závod II., kde probíhalo plnění a kompletace nábojů, je vystaven v polesí Hořina vzdáleném 2 km od obce. Oba závody byly propojeny lanovkou.²¹

Na počátku roku 1940 je v Berlíně schválen záměr na výstavbu sídliště pro ubytování zaměstnanců muniční továrny v Holýšově. Na výstavbu sídliště je říšským ministerstvem financí uvolněna půjčka ve výši 14 623 000 říšských marek.

Centrem stavby se stala plocha budoucího náměstí nazývaná „Marktplatz“ (dnes náměstí Na Výhledech).²²

Vedením stavby je pověřena společnost Baugruppe Schlempp, která zpracovala jak stavební dokumentaci nového sídliště, tak provedení stavby samotné.²³

Na výstavbě sídliště se jako dodavatelé a samotní stavitelé podílí desítky firem především z území Německa. Jako pomocné pracovní síly jsou využíváni především francouzští zajatci.²⁴

Dne 6. 8. 1939 se v halách rozběhly první přípravné práce pro přestavbu na muniční výrobu. Závod získal téměř nic neříkající název Kovodělné závody Holýšov, v němčině Metallwerke Holleischen GmbH.²⁵

Výroba samotné munice byla zahájena ještě v roce 1940 a již od roku 1941 najela továrna do plného výkonu. Samotný provoz byl rozdělen na dvě samostatné části. Závod s označením Werk I, umístěný v areálu bývalé sklárny produkoval pouze mechanické části nábojů.

Již v květnu 1940 byl nový závod zařazen říšským ministrem Todtem²⁶ do prvního stupně naléhavosti.²⁷

Během okupace přikoupil holýšovský závod lesní pozemky a vybudoval na nich Závod II., který se skládal ze 42 objektů pro speciální účely (výroba munice, laborace, muniční sklady apod.) a další objekty nutné pro výrobu např. vlastní elektrárny. Na rozloze 3 x 1,5 km je umístěno 24 laboračních objektů se správní budovou a laboratořemi. Každý objekt byl vybaven příručním skladem třaskavin, umývárny a šatnami.²⁸

Závod označovaný jako Werk II nebo také Laborierung (Laborace), byl zbudovaný jako zcela nový v polesí Hořina ve vzdálenosti 2 km od obce. Závod Laborace zajišťoval chemickou výrobu složí a následně celou kompletaci střel. Oba závody byly propojeny lanovkou, která přivážela ze závodu I do závodu II mechanické díly střel.

²¹ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 57.

²² tamtéž, s. 32.

²³ tamtéž, s. 33.

²⁴ tamtéž, s. 34.

²⁵ Dům dějin Holýšovska. *Muniční továrna Metallwerke Holleischen G.m.b.H.*

²⁶ Dr. Ing. Fritz Todt (4. září 1891, Pforzheim – 8. února 1942, Wolfsschanze) byl nacistický ministr zbrojního průmyslu.

²⁷ LAŠTOVKA, Vojtěch. Nacistické koncentrační, zajatecké a pracovní tábory. In: *Minulostí západočeského kraje*. Praha: Albis international, 1976. s. 27.

²⁸ *Zkrácená zpráva z prohlídky muniční továrny v Holýšově 19. 6. 1945*. In: *Železná vrata* [online]. 2008 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: <http://objekty2008cma.webnode.cz/ceska-republika/holysov/>

Součástí závodu byly i dvě zkušební střelnice. Zkušební střelnici tvořilo pět samostatných střeleckých tunelů a drah. Součástí střelnice byla i budova laboratoře, kde se vyvíjely střely do různých klimatických podmínek. Druhou střelnicí byla zkušební střelnice v oblasti polesí Výtuň s 5km dlouhou střeleckou dráhou.²⁹

Výrobní program muniční továrny tvořila výroba leteckého střeliva. Zpočátku se jednalo o náboje pro letecké a protiletecké kulometry ráže 20mm, později se dominantním výrobkem továrny staly náboje ráže 30mm určené pro palubní kanóny MK 108. Kromě výše uvedených nábojů zajišťovala továrna plnění nábojů ráže 15mm, zápalných, trhavých a protipancéřových granátů a v samotném závěru války došlo k zavedení výroby zbraní nebo díky zbraní Panzerfaust a Panzerblitz a dokonce i k lisování přileb. Bilanční zpráva závodu zpracovaná k 31. 12. 1944 uvádí i výrobu přesně neurčených součástí pro zbraně typu „V“.

Strojní díly vyrobené v závodu I. putovaly lanovkou do závodu II., kde docházelo k samotnému plnění náboje složí, osazení náboje roznětkou a k celkové kompletaci náboje.³⁰

Provoz významného muničního závodu byl od samého počátku zajišťován z obyvatel Holýšova a nejbližšího okolí a dále náborovou kampaní provedenou na území Říše. Na další doplnění pracovníků se podílela síť říšských pracovních úřadů a dále pracovních úřadů protektorátu Böhmen und Mähren.

Po nastartování výroby bylo nutné zajistit pro provoz továrny stále větší množství zaměstnanců. Systém náboru a získávání pracovní síly se stalo využívání válečných zajatců ze zajateckých táborů rozestých na válkou získaném území.

Proto byli do Holýšova dováženi vojenští zajatci především z Francie, Ruska, Polska ale i ze Srbska, Chorvatska, Řecka nebo Holandska a později Itálie. Vůbec první transport válečných zajatců ze Staalagu XIII B se sídlem ve Weidenu v počtu 500 francouzských vojáků přijel do Holýšova dne 20. 6. 1940. V roce 1941 najel provoz továrny do plného provozu a v bilanční zprávě sestavené v závěru roku 1941 se uvádí, že v továrně pracovalo na 4 627 pracovníků. V roce 1942 dosáhl provoz továrny svého maxima a ke dni 31. 12. 1942 již pracovalo na výrobních linkách závodu 5 990 zaměstnanců.

Závěr války a především neúspěchy na frontách, narůstající množství padlých, zraněných a nezvěstných vojáků nutil čerpat další vojenskou sílu i ze samotného provozu továrny. Nedostatek pracovních sil v muniční továrně vyřešila správa pro koncentrační tábory Wirtschaftswerwaltungshauptamt D-WVHA SS zřízením koncentračního tábora v Holýšově. Tábor je zřízen v bývalém selském dvoře předválečného majitele Jaroslava Pičmana v dubnu roku 1944.³¹

Závěr války přivedl nad Holýšov útočící spojenecká letadla. I díky jejich přítomnosti musel být utlumen provoz v muničních továrnách a to vzhledem k častým poplachům a odchodu

²⁹ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 59.

³⁰ tamtéž, s. 68.

³¹ tamtéž, s. 88.

zaměstnanců do krytů. Prvním přímým leteckým zásahem do chodu závodu „Werk II.“ se stal den 20. 4. 1945. Tohoto dne v 14.00 hodin sledoval pilot spojeneckého letadla vedení lanovky mezi závodem I. a II. kdy na konci vedení objevil budovu stanice lanovky. Po úspěšném útoku se stanice lanovky vzňala a díky značnému poškození byla zničena jediná transportní linka sloužící pro dopravu strojních součástí ze strojního závodu v obci. Proto byl objem práce v závodě „Werk II.“ utlumen a ženy z tábora byly využity v některých provozech závodu „Werk I“.

Stále častější nálety se nevyhýbaly ani Holýšovu a exploze vagónů ze dne 26. 4. 1945 a značné poškození závodu „Werk I.“ znamenala omezení výroby na minimum. Od tohoto okamžiku byla pracovní komanda nasazována především na odklizení trosk v areálu závodu a jednak na vykládku vagónů, které bylo nutno zajistit pro přepravu odvážené výrobní technologie /speciálních strojů/ do podzemních továren a pro transport osob unikajících před postupující frontou. Ženy byly nasazovány i na obranné práce, které v obci zajišťoval místní Volkssturm.³²

Na účast vězňených žen na těchto pracích vzpomíná paní Anežka Bozděchová z Holýšova: *„Ke konci války jsem viděla u bývalého německého pomníku pracovat ženy z koncentračního tábora. Hloubily tam nějaké jámy, myslím, že pro nějaké zátarasy místního Volkssturm. Jedna z vězeňkyň si všimla, že kolemjdoucí ženě upadl z hlávky zeli jeden list. V okamžiku, kdy list zeli sebrala, jí viděla dozorkyně. Za trest byla potom v táboře ostříhána dohola. To nám řekla až po osvobození, když se přišla do Holýšova podívat a sehnat si nějaké šaty.“*³³

³² Volkssturm byla německá lidová domobrana, která vznikla nařízením Adolfa Hitlera ze dne 25. září 1944.

³³ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 14-15.

5 Koncentrační tábor Holýšov

Datum, kdy se poprvé zavřela těžká dubová vrata za útvarem procházejících vězeňkyň je do dnešního dne v historii koncentračního tábora Holýšov velkou neznámou. Do dnešních dnů se nezachovalo větší množství dat, které by dokázaly stanovit přesné datum zřízení tábora. Vůbec nejstarší datum, které můžeme najít, pochází z materiálu sepsaného dne 17. 4. 1946 rodinou Pičmanů. V materiálu „Rozpis škod způsobených správou bývalé Německé osidlovací společnosti v Karlových Varech“, stanoví rodina válečné ztráty na svém majetku. Zde je uváděn únor 1944 jako mezník ukončení správy Německé osidlovací společnosti nad statkem Mayerhof³⁴ z důvodu jeho přestavby pro potřeby koncentračního tábora. Dalším datem, se kterým se můžeme setkat je datum zachycené bývalou vězeňkyní paní Marie-Anne Beck Moeglin-Pfeiffer ve svých pamětech. Ta stanoví příjezd vůbec prvního transportu s ravenbrückými evidenčními čísly 27000 do tábora Holýšov na den 18. 4. 1944. Lze tedy předpokládat, že právě v tomto dnu došlo k okamžiku, kdy se s hlasitou ranou poprvé přibouchla vrata tábora v Holýšově za první skupinou žen.

O zahájení činnosti odloučeného tábora Holýšov v dubnu 1944 svědčí i nepřímý důkaz, kterými je zahájení náborové kampaně mezi říšskými ženami v muniční továrně pro jejich vstup do řad dozorkyň SS. Z dále uvedených dat je zřejmé, že nejmasovější náborová kampaň v továrně proběhla v měsíci březnu roku 1944. S přičtením doby trvání kurzu, který prodělaly nové dozorkyně v Ravensbrücku, byla první skupina dozorkyň pro Holýšov proškolená právě na počátku dubna 1944.³⁵

Pod přísným dozorem jednotky SS upravovaly budovu bývalé sýpky a ovčín pro vězeňské ubytování. Budova dvoupatrové sýpky byla upravena na ubikaci pro 800 vězeňkyň s třípatrovými palandami, pro další zvýšení kapacity byly upraveny i bývalé chlévy. Dřívější ovčín naproti uzavřenému dvoru byl přebudován stejným způsobem pro ubytování menší části mužských vězňů, zřízena přitom byla také místnost pro několikálůžkový „revír“.³⁶

O osudu mužského koncentračního tábora toho moc nevíme. Existenci tohoto tábora známe spíše než z dochovaných dokumentů ze vzpomínek pamětníků. Koncentrační tábor pro muže byl umístěn stejně jako ženský koncentrační tábor v bývalém ovčíně zabraném rodině Pičmanů. Ovčín se nacházel v těsném sousedství selské usedlosti. Je možné, že zde byly separovány především vzdělané osoby, u kterých byla obava, že by ovlivňovaly válečné zajatce pro Němce nežádoucím směrem. Pracovní síla těchto zajatců byla využívána především při výstavbě cvičné střelnice nedaleko továrny II. Je také možné, že byli právě tito vězni nasazováni i na výstavbu výrobních

³⁴ Mayerhof = Pičmanův statek

³⁵ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 11.

³⁶ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 16.

objektů přímo v továrně II. Poslední písemná zmínka o mužském koncentračním táboře pochází ze dne 31. 1. 1945.³⁷

5.1 Flossenbürg

Flossenbüřský tábor ležel asi 20 km jihozápadně od Tachova. V květnu 1938 byl ve Flossenbüřgu zřízen koncentrační tábor. Původně prý tu byli vězňeni jen profesionální zločinci. Po vypuknutí války nabyli převahy vězňové politici, zejména poté, co bylo z Dachau převedeno 981 politických vězňů. Tábor byl postaven v hluboké údolní brázdě v bezprostřední blízkosti žulového lomu. Tam bylo pracoviště prvních obyvatel, ubytovaných v přízemních dřevěných barácích, postavených na terasovité stráni. Později značná část osazenstva byla nasazena na práci ve zbrojní továrně. Údolí bylo neustále zahaleno mlhou a nasládlým žlutým kouřem ze spalovaných lidských těl. Celkem zemřelo ve Flossenbüřgu na útrapy vězňeni 73 296 vězňů, mezi nimi i 3 784 Čechů.

Potřeby válečného hospodářství přiměly nacisty k zužitkování všech pracovních sil. Svou úlohu tu měli sehrát i vězňové koncentračních táborů. A tak kmenovému táboru časem narostla řada vnějších komand a pracovních táborů. Těch poboček měl Flossenbürg celkem 85, z nich 25 ženských. V západních Čechách jich bylo umístěno sedm. Mezi nimi byl i Arbeitslager Holleischen (Holýšov).³⁸

5.2 Národnostní složení vězňů

Našlo se několik účtů, ve kterých správa koncentračního tábora Flossenbürg požaduje od společnosti Metallwerke Holleischen poplatek za pronajaté otrocké pracovnice. Z dokladů lze zjistit, že do tábora bylo deportováno stále více vězňů, převážně více žen než mužů.³⁹

V precizně zhotovené statistice vedením tábora zpracované ke dni 28. února 1945 jsou v holýšovském táboře evidovány 3 říšské Němky, 3 Belgičanky, 379 Francouzek, 1 Litevka, 169 Polek, 1 Rumunka, 132 Rusek, 2 Španělky, 1 Češka, 1 Maďarka a 1 žena bez národnosti.⁴⁰

5.2.1 Francouzští zajatci

Z poražené Francie šel jeden transport zajatců za druhým na východ, do továren vítězného reichu. Namačkání ve vagónech jeli lidé, pro které válka na frontách skončila, do zemí okupovaných fašisty – mimo jiné do Protektorátu. Přijeli do Holýšova, kde jejich vlak zastavil.

³⁷ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 21.

³⁸ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 158.

³⁹ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 37.

⁴⁰ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944 – 1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 12.

Byli v něm namačkáni, hladoví, žízniví, zatímco se velitelé domlouvali, kam umístit zajatce, pro něž nebylo ubytování, procházeli kolem vagónů místní henleinovci a vtipkovali. Tak odjížděli do místa určení – blízkého Stodu.⁴¹

5.2.2 Židovské ženy z Maďarska

V polovině října 1944 bylo v Osvětimi zvláštní selekcí vybráno z deportovaných maďarských Židů 550 žen a děvčat a úředníkem firmy Siemens-Schuckert Fabrik v Norimberku převzato pro práci v tomto podniku. Transportem ve vagonech během asi jednoho týdne byly přepraveny do odloučeného tábora Flossenbürg v Norimberku, kde byly ubytovány. V únoru 1945 byl tábor po silném bombardování zničen a vězenkyně byly zatím umístěny do sklepů školní budovy a využívány pro odklizení práce po bombardování.

Začátkem března byl na rozkaz velitele Obersturmbandführera Koegela vedlejší tábor v Norimberku zrušen, 402 vězenkyň převedeno do odloučeného tábora Holýšova 146 vězenkyň do odloučeného tábora Mehlteuer.

Do Holýšova přijíždí vězenkyně částečně pěšky a částečně v otevřených nákladních vagónech ve dvou transportech. První transport 143 maďarských židovek přijíždí do Holýšova 6. března 1945 a druhý transport 259 vězenkyň 9. března 1945. Ubytovány byly převážně v bývalých konírnách na statku, upravených na vězeňské ubytovny. Do práce byly odváděny do muniční továrny Metallwerke Holleischen GmbH do části zvané Werk II umístěné v lese, kde se plnily vyrobené nábojnice střelným prachem. Některé z nich chodily někdy políčkovat, kopat a vykonávat ostatní mužské těžké práce. Za nedovolený odpočinek nebo jen za poklesnutí jejich výkonu byly drsně týrány.⁴²

Výpisky z některých svědeckých výpovědí přeživších svědků, které mají souvislost s koncentračním táborem Flossenbürg – komando Holýšov:

Necha Elizabeth vypovídá o tom, jak v říjnu 1944 byla s 550 ženami převezena z Osvětimi do Norimberku. Dále vypovídá o situaci v lágru, o dozorcích a dozorkyních. Pracovaly v závodě Siemens-Schubert Fabrik. *“ Začátkem března jsme byly rozděleny na dvě skupiny a moje skupina byla deportována do Holýšova. V Holýšově jsme byly v nějaké betonové budově a denně jsme byly odváděny na práci v muniční továrně v lese. “*

Eisikovits Fani: *„V lednu 1945 jsem přišla do lágru v Holýšově. Zde jsem byla si s 280 ženami ubytována v nějaké konírně. Také zde byl ostnatý drát a SS dozor. Pracovala jsem v muniční továrně se střelným prachem. Pracovní doba byla 12 hodinová a k tomu ranní a večerní pochod do práce. Přepočítávání bylo ráno a večer. Jídlo bylo ve všech lágrech podobné. 3. května nás osvobodili partyzáni a pak 5. května přišli Američané. Po osvobození jsem zůstala asi 5 týdnů*

⁴¹ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 213.

⁴² KŘÍŽOVÁ, Zuzana. *Práce studentů: zmizelí sousedé*. In: *Zmizelí sousedé* [online]. 2011 [cit. 26. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.zmizelisousedez.cz/pracestudentu/pisemne/prace14.html#6b>

v Holýšově a pak jsem se vrátila do Rumunska. V roce 1948 jsem odešla do Izraele, kde jsem 1952 získala státní příslušnost.

Fuchsová Helena. „Začátkem března jsme byly rozděleny na dvě skupiny a já jsem jela s mojí skupinou do Holýšova. Nevzpomínám si, že by někdo z dozorců byl s námi v Holýšově. Dozorkyně nás vodily do práce do továrny v lese. 5. nebo 7. května 1945 jsme byly polskými partyzány osvobozeny. Nevzpomínám si, že by v lágru Norimberk nebo Holýšov bylo vražděno ...“

Siehermann Irene: „Bylo to ještě v zimě, když jsme byly s jedním dílem přeloženy do Holýšova. Tam jsme byly 8. nebo 10. května osvobozeny polskými partyzány. Den nato přijela americká armáda.“

Blanka Gimentroz: „Někdy v únoru 1945 jsme byly s jinými děvčaty odsunuty do Holýšova. Částečně jsme šly pěšky a částečně v otevřených vagónech na uhlí. Při transportu mi v noci ve vagónu omrzly obě nohy. Baráky, kde jsme byly ubytovány, byly u lesa, asi 1 km od Holýšova. 6. května 1945 jsem byla v tomto baráku v beznadějném stavu osvobozena.“

Frau Eta F.: „V Holýšově jsme potkaly zajatkyně, které již přišly z Norimberku dříve. Byla jsem v ženském táboře, ve velké zděné budově. Pracovala jsem v muniční továrně v lese. Před příchodem fronty měli v plánu nás zničit, chtěli zapálit lágr, ale partyzáni se o tom dověděli a plán překazili. 5. května nás osvobodili a německé osazenstvo zatkli.“⁴³

5.2.3 Ruští zajatci

V holýšovské muničce pracovala asi od roku 1943 též stopadesáticenná skupina sovětských zajatců.⁴⁴

5.2.4 Italští zajatci

V prvním transportu v měsíci září 1943 přijelo 350 italských válečných zajatců. Němci, vědomi si nenávisti Italů, zacházeli s nimi tvrdě.

Byli ubytováni v táboře připraveném v polích za dnešní prodejnu auto Volf. Tam označení písmeny „IMI“ – Italienischer Militarischer Internierter jako internovaní zajatci a rozdělení do pracovních komand. V těchto komandech byli odváděni do muničního závodu MWH I.⁴⁵

⁴³ FIŠER, Jiří. *Podíl KT Flossenbürg: komando Holýšov na osudy maďarských žen deportovaných do KT Osvětim*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. s. 15-19.

⁴⁴ LAŠTOVKA, Vojtěch. *Nacistické koncentrační, zajatecké a pracovní tábory*. In *Minulostí západočeského kraje*. Praha: Albis international, 1976. s. 29.

⁴⁵ Státní okresní archiv Domažlice. Fond Jiřího Fišera. *Italští váleční zajatci*.

5.2.5 Ostatní národnosti

Vězni pocházeli z nejrůznějších končin světa – z Francie (50%), Polska (24%), Sovětského svazu (24% Ukrajinci), Maďarska, Rumunska, Belgie, Československa i z jiných zemí. Šlo převážně o pronásledované Židy. V Holýšově byli též internováni zajatci řečtí, holandští.⁴⁶

5.3 Běžný den v táboře

Denní program vězňených žen byl po celou dobu existence tábora téměř neměnný. Budíček nastal v 05.30 hodin ráno. V 06.00 hodin byla snídaně, kterou tvořila většinou černá náhražková káva. V 06.30 nástup a odchod do továrny. V 07.00 střídání směn na jednotlivých pracovištích.

V 10.00 hodin vyhlášena krátká přestávka na svačinu. Na svačinu dostaly ženy 100 gramů chleba a kousek uzeniny nebo 15 gramů margarínu. V době mezi 14.15 – 15.00 hodinou byl oběd. Oběd tvořila většinou tuřínová nebo bramborová polévka s mrkví nebo sušeným hrachem.

Na počátku existence tábora zmiňují ženy v polévce přítomnost masa. V polévce bylo zamícháno trochu mouky. V 19.00 hodin po ukončení zaměstnání byla v táboře podávána večeře. K večeři byla vodou ředěná polévka a k ní jeden a čtvrt bochníku chleba na pět osob. Ve 22.00 hodin byla vyhlašována večerka.

Zpočátku bylo ženám rozdáváno i mléko, a to půl litru na osobu denně. Důvod podávání mléka měl sloužit jako určitá prevence proti působení chemických látek, se kterými ženy přicházely při svém zaměstnání do styku. Kalorická hodnota jídla nebyla nijak vysoká a při dvanáctihodinovém pracovním nasazení zdaleka nestačila nahradit jejich energetický výdej. Proto docházelo k úbytkům na váze vězňených žen v průměru o 20 až 40 kilogramů.

V některých případech jsou zmiňovány i úbytky vyšší. S blížícím se koncem války klesá i kvalita potravin. Od února 1945 se již vůbec nevydává mléko, klesají denní dávky a před samotným koncem války tvoří denní menu jediné dostupné jídlo, kterým jsou vařené brambory. Opatřování jídla se tak stává hlavním cílem každého dne.⁴⁷

5.4 Životní a pracovní podmínky

5.4.1 Podmínky

Situace v zajateckých táborech se příliš nelišila od praxe koncentračních táborů. Zajatci žili ve stejných nebo podobných podmínkách. Sužování nedostatkem jídla, nedostatečným oblékáním, minimální lékařskou péčí a vysilující prací umírali po stovkách. Často až v poslední chvíli byli

⁴⁶ Státní okresní archiv Domažlice. Fond Jiřího Fišera. *Italští váleční zajatci*.

⁴⁷ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 16-17.

posílání do zajateckých lazaretů. Tam se ale neléčili, tam chodili jen umírat.⁴⁸ Vězeňská strava byla naprosto nedostačující.⁴⁹

Např. bývalý francouzský zajatec B. Pinsek z Paříže popisuje situaci v Holýšově takto: *„Trpěli jsme hladem a zimou. Životní podmínky byly ubohé, takže jsme všichni zhubli o 10-15 kg, Polední jídlo sestávalo jen ze sběračky světlé polévky, v níž plavalo pár kousků zeleniny a brambor.“*

Francouzský zajatec Luis Larcí uvedl: *„Denní příděl v roce 1942 byl 200g chleba, šálek náhražkové kávy bez cukru, v poledne trochu polévky a večer trochu marmelády.“*⁵⁰

Madeleine Malet: *„Se stravou to ale nebylo nikde dobré. Když jsme odcházely s matkou z domova, vážila matka 98 kilogramů a já 78 kilogramů. Po osvobození vážila matka 33 kilogramů a já 40 kilogramů.“*⁵¹

Mimořádně nelidské zacházení bylo uplatňováno vůči zajatcům z SSSR a to ihned po jejich zajetí nebo zavlčení do nucených prací, takže i zpráva stavebního vedení Holýšov pro stavební skupinu Shlempp z 26. 2. 1942 uváděla, že sovětští zajatci a tzv. civilní dělníci z východní Evropy se nacházeli ve stavu vyhladovění a podvyživení, nemohouc svůj hlad utišit a velká část musí být opět odtransportována.

Situaci ostatních zajatců blíže dokresluje Božena Řeřichová z Hluboké nad Vltavou: V roce 1943 vzpomíná na italského zajatce, který byl starší a nemocný, byl zcela neschopen práce a stále se jen třásl. Příslušník Werkschutzu ho uviděl a zbil ho pažbou, až se zhroutil.

Bohumila Gruberová z Adamova v roce 1940 chtěla doručit lístek sovětskému zajatci – byla zadržena, vyslýchána a zbita, byly jí vyraženy zuby a způsobena těžká rána na hlavě.

*„Francouzští zajatci skončili práci o 5 minut dříve. Příslušní Werkschutzu dal jednomu z nich ránu do obličeje. Druhý francouzský zajatec jej udeřil lopatou. Druhý den již oba Francouzi k práci nenastoupili a nikdo je již nespatriil.“*⁵² Marie Lessová z Ostrova nad Ohří uvádí, že vedoucí Werku II. Dr. Bach, surovým způsobem bil holí italské zajatce, nenáviděl české dělníky, za každou maličkost vyhrožoval zastřelením a koncentrákem. Surově si počínali i příslušníci Werkschutzu⁵³, kteří používali proti lidem psů. V jejich čele vynikal jejich velitel Gerhart Lichtenau.

Na sklonku roku 1943 nasadili nacisté do Holýšova i vězně z koncentračního tábora Flossenbürg a Ravensbrück.

⁴⁸ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 173.

⁴⁹ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 20.

⁵⁰ POSLEDNÍ, Václav. *700 let založení Holýšova: 1273-1973*. Holýšov: Václav Poslední, 1973. s. 69.

⁵¹ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 75.

⁵² POSLEDNÍ, Václav. *700 let založení Holýšova: 1273-1973*. Holýšov: Václav Poslední, 1973. s. 69.

⁵³ Pro ochranu důležitých továren před sabotážemi a partyzánskými útoky zformovali Němci v roce 1941 speciální ozbrojenou formaci Werkschutz.

Jaké byly poměry v táboře, vypráví Jan Valenta – jeden z českých vězňů, který přišel do Holýšova z Flossenbürgu v srpnu 1944. Po těžké práci v lomu nebo jinde dostávali k jídlu jen porci kyselého zelí. Ženy spaly na ubikacích na holých deskách v tříposchod'ových pryčnách a k dispozici měly pouze jednu tenkou deku. Chyběly základní desinfekční a hygienické prostředky.⁵⁴

Vůbec nejrozšířenější nemocí v táboře, se kterou se snad setkaly všechny zde vězněné ženy, byly otoky a edémy. Příčinou otoků byla špatná životospráva, vysilující práce a neustálý styk s chemikáliemi. Další nejhojnější nemocí ve velice studené zimě na přelomu roku 1944-45 byly omrzliny. Při teplotách, které nezřídka klesly pod 20 stupňů Celsia především díky nedostatečnému oblečení a zejména především díky velice nekvalitní obuvi /dřeváky/ nebylo v táboře ženy, která by netrpěla omrzlinami. V zimě jsem často musel ošetřovat několik omrzlin chodidel denně. Bylo to strašné.⁵⁵ Zimu využívaly i dozorkyně k tomu, aby vězeňkyně potrápily neúnosně dlouhými nástupy. Běžná byla vředová onemocnění. Častou nemocí byly horečky doprovázené vysokými teplotami a angíny. Vyskytly se i případy tuberkulózy, spály a tyfu. Ženy, které onemocněly spálou, byly převáženy do plzeňské nemocnice na Borech, kdy délka hospitalizace trvala 40 až 50 dnů. Pobyt v civilním zařízení znamenal kromě odborného léčení i možnost získání nejnovějších zpráv o vývoji situace na válečných frontách. Většina žen neměla v období věznění menstruaci.

Život v ženském táboře i v táborech válečných zajatců nesl všechny znaky fašistické brutality. Denně tu docházelo k surovostem a často i k vraždám.⁵⁶

Největším nepřítelem všech vězněných žen byli vši. I přes časté odvísování se nikdy nepodařila úspěšná likvidace těchto parazitů a vši byly příčinou šíření dalších nákaz a nemocí.⁵⁷

František Tobr z Pavlova u Jihlavy, který vozil pro vězně hubený přiděl potravin připomíná případ, kdy při cestě z koncentráku zpět do města vyskočil náhle z prázdného škopku na voze vězeň, který se v něm ukryl a utekl do lesa. Za tři dny byl SS-áky nalezen. Přitáhli ho zpět skoro ubitého, nechali nastoupit ostatní vězně a nechali ho rozsápat psy.

Občanka Holýšova Anna Uldrichová uvádí, že viděla 4 vězeňkyně vozit na vozíku mrtvoly na místní hřbitov. Podle některých pamětníků měli být mrtví též pohřbíváni v lese poblíž Werku II.

Dne 13. 4. 1945 přijel z místa předešlé zastávky z Nýřan transportní vlak se 4 000 politickými vězni do Stoda, kde měl zastávku. Vězňové byli Češi, Rusové, Poláci, Francouzi,

⁵⁴ POSLEDNÍ, Václav. *700 let založení Holýšova: 1273-1973*. Holýšov: Václav Poslední, 1973. s. 71.

⁵⁵ Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Vladimír Böhm. *Osobní korespondence se svojí ženou*. Číslo fondu 3.

⁵⁶ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 163.

⁵⁷ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 18.

Američané, Holanďané a Dánové. Byli ubíjeni stráží SS-manů za vzdání se pro vodu nebo pokus o útěk.⁵⁸

Ti, kdo byli dopadeni při pokusu o útěk, byli pro výstrahu stříleni nebo trháni psy. V polovině dubna 1945 tu byli zastřeleni dva sovětsí zajatci.⁵⁹

Jan Valenta vzpomíná na pokus o útěk 4 Rusů. Byli ale chyceni, uvázáni na kříž a o jejich osudu se již nikdo nedozvěděl. V jiném případě odevzdal kápo jednomu polskému vězni kus drátu a přikázal mu, aby se na něm oběsil.⁶⁰ Dozorkyně si v surovostech nezdaly se svými mužskými kolegy.⁶¹

5.4.2 Případ lidské zrůdnosti – Gerhard Lichtenau

Exploze vagónů munice na holýšovském nádraží zasaženým náletem spojeneckých hloubkařů dne 26. 4. 1945 v odpoledních hodinách značně poškodila areál továrny a zcela zastavila výrobu. Pro mnoho zaměstnanců to bylo znamení definitivního konce války.

Jindy strážené sklady jídla a materiálu byly po náletu náhle přístupné a bylo jen otázkou času, kdo téhle možnosti využije jako první. Ze zničené továrny v jediném okamžiku začaly mizet potraviny, mycí prostředky a nářadí a z trosk zničených vagónů záclony, oděvy a obuv.

S tímto stavem se nesmířil vedoucí Werkschutzu Gerhard Werner Lichtenau. Několik dnů po explozi narazil na dvoře továrny na skupinu tří italských válečných zajatců, kteří si stejně jako mnoho ostatních odnášeli svůj úlovek.

Dnes již nevíme, z jakého důvodu se rozhodl Gerhard Lichtenau pro tak zásadní krok. Nevíme, zda za jeho rozhodnutím stála vzedmutá vlna vzteku nad nálety spojenců neodvratně se blížícím koncem války, nebo značná dávka zoufalství, když se musel dívat na plundrování kdysi významné a funkční továrny, na jejímž úspěšném chodu se sám podílel. V každém případě se rozhodl k činu, který se mu stane za několik dní osudným.

Dne 27. 4. nebo 28. 4. shromáždil u místního komína, kde bylo umístěno velitelství Werkschutzu, značné množství pracovníků továrny a zde byli všichni tři Italové pro výstrahu popraveni. Po provedené popravě byla vydána výzva k navrácení všech věcí, které byly z továrny ukradeny. Na těla byly potom naházeny matrace a následujícího dne ráno těla zastřelených

⁵⁸ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 72.

⁵⁹ PECKA, Jindřich. *Váleční zajatci na území protektorátu Čechy a Morava*. Praha: AV ČR, 2005. s. 161.

⁶⁰ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 72.

⁶¹ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 163.

italských zajatců z továrního dvora zcela zmizela.⁶² V roce 1964 zde byla umístěna pamětní deska.⁶³

5.5 Pomoc českých rodin

České rodiny měly pro zajatce otevřené srdce i dlaně. Nebyl to jen chléb a léky, které lidé kladli na ta místa, kde zajatci pracovali, ale i jiná jídla, zázračně vyšetřená z hubených přídělů.⁶⁴

Srdce českých žen promlouvala: pletly rukavice, nátepníčky, ponožky a šály, šily palčáky, zašivaly odložené spodní prádlo a staré svetry, aby doplnily nedostatečné zimní oblečení zajatců. Hotové věci nosily na předem smluvená místa. Nechyběl i papírek s několika řádky povzbuzení, nebo informace o politické situaci.

Bylo to u Janoušů. Božena Janoušová neměla na růžích ustláno. Na domečku dluh, muž nasazený do práce v Německu, dcerka hluchoněmá. Je pravdou, že donáška jídla byla spojena s korespondencí. Desítky drobných, zažloutlých lístečků, přesvědčivě hovoří o tajné poště česko-francouzské.⁶⁵

Nejen rodina Janoušova, ale i ostatní Češi podporovali francouzské zajatce. Rodina Šváchova, Hajhajplova, Kamírova, Pelíškova, Poláčkova a další.⁶⁶

V den národního svátku Francie, 14. července, od rána Josef Hajhajpl pozoroval z okna německé stráže, až zajdou na svačinu. Konečně. Stačil okamžik a již z otevřeného okna šíří starý gramofon tóny francouzské hymny. Pracující Francouzi se rázem všichni stavějí do pozoru. To již otroci, ale lidé s jasnými čely, zvroucnějí touhou po domově.⁶⁷

5.6 Ostatní pracovní a zajatecké tábory

5.6.1 DAF (Deutsche Arbeitsfront)

Zásobárnou pracovní síly pro muniční továrnu se v obci stávají pracovní tábory. Do pracovních táborů jsou vysílány říšskými pracovními úřady pracovníci z celé Evropy. Největším pracovním táborem v obci byl tábor DAF. Jeho výstavba začala ještě v roce 1939.⁶⁸

Požadavek jednoho tisíce totálně nasazených občanů Protektorátu pro práci v holýšovské muničce nebyly ale pracovní úřady, a to ani přes urgence u Říšského protektora v počátku schopny

⁶² *Ohlédnutí do historie: Smrt pár dnů od konce války.* In: Město Holýšov [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: http://www.mestoholysov.cz/e_download.php?file=data/editor/75cs_9.pdf&original=Hol_09-14.pdf

⁶³ Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Václav Němec. *Soupis památných míst protifašistického odboje podle jednotlivých okresů.* Číslo kartonu 5.

⁶⁴ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru.* Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 214.

⁶⁵ tamtéž, s. 215.

⁶⁶ tamtéž, s. 216.

⁶⁷ tamtéž, s. 217.

⁶⁸ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945.* Praha: Věra Nosková, 2013. s. 48.

zajistit, a další zdroj levné pracovní síly byl nalezen jednak náborem pracovních sil na území celé Evropy ale i území říše a jednak v táborech válečných zajatců a to především zajatců z území Francie, Ruska, Srbska, Chorvatska a později i Itálie.

V areálu tábora bylo vybudováno 11 velkých přízemních budov lehké dřevěné konstrukce. Budovy byly označeny názvy měst Vilnius, Varšava, Oslo, Narvik, Paříž, Lvov, Riga, Minsk, Calais a Verdun, tedy jmény měst, kam vítězně vstoupily dosud neporažené šiky vojsk Wehrmachtu. Každou takovou budovu tvořilo 6 velkých pokojů. Popis bydlení v takovém baráku přiblížil ve svých pamětech již zesnulý Václav Mareš z Peček: *„Obytný barák v lágru byl rozdělen do šesti samostatných místností. Vždy pro dvě místnosti byl společný vchod, za kterým se nacházelo tzv. zádveří. Odtud se vstupovalo do cimer. Každá cimra byla vybavena devíti patrovými postelemi. Na postelích byly slamníky vyplněné dřevěnou vlnou. V místnosti byly dále dva stoly, dvě lavice a několik malých stoliček. Teplo zajišťovala jedna kamna. Dále bylo v cimře osm skříní a asi dvě malé skříňky. Každá skříň byla určena pro dvě osoby. Místnost uklízela dívka totálně nasazená na práci.“*

Popis místnosti je v dalších táborech již totožný. Kromě obytných budov měl celý tábor společné turecké záchody a společnou umývárnu jen se studenou vodou, sklad dřeva a uhlí, příruční sklady a v případě tábora DAF i místnost pro odvěšování oděvů a lůžkovin. U vchodu do tábora, ze dnešní Táborové ulice, byl budova s pokoji pro totálně nasazená děvčata, která se starala v táboře o úklid, s poštovní úřadovnou a s místnostmi pro strážné Werkschutzu. V denní době byla tato stráž u vstupní brány spíše jen formální. V denní dobu většinou starší „werkschutzleitři“ také nazývaní „lágerfírové“ obcházeli jednotlivé budovy a podle vyvěšených pracovních rozvrhů kontrolovali, zda je dodržována pracovní docházka a docházka do směn. Tábor DAF byl oplocen spíše jen symbolicky, plaňkovým plotem, později pletivem.

Tábor DAF byl kapacitně vystaven pro 1000 dočasně ubytovaných osob. Průměrně byl obsazován 800 pracovníky. V dalších letech války zde byli kromě protektorátních občanů ubytováni i tzv. „svobodní“ Francouzi, Maďaři, Holanďané a Řekové. V průběhu existence tábora prošlo táborem na 2200 osob. Z osob ubytovaných v táboře zemřely v průběhu války 3 osoby.⁶⁹

5.6.2 Pracovní tábor pro totálně nasazené ženy z protektorátu

Dalším táborem stejného charakteru byl v obci zřízený pracovní tábor pro totálně nasazené ženy z území protektorátu, tábor byl nazýván také jako Tschechischer Madchenlager nebo také jako Frauenlager. Tábor byl uveden do provozu dne 17. 4. 1941.⁷⁰

Zde byly ubytovány ženy z území protektorátu vysílané do Holýšova na práci právě cestou pracovních úřadů. Jeho polohu bychom dnes hledali na úrovni posledních domů sídliště Pod Makovým vrchem a nové zástavby rodinných domů těsně nad uvedeným sídlištěm. V táboře se

⁶⁹ Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově.*

⁷⁰ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945.* Praha: Věra Nosková, 2013. s. 54.

nacházelo 11 přízemních dřevěných obytných budov a další 4 budovy jako sociální zařízení a sklady.

Ženy pracovaly v muniční továrně. Za války se jich tu vystřídalo 2 100: průměrně bylo v táboře ubytováno 720 žen. Po dubnovém náletu v roce 1945 se většina českých mužů a žen rozprchla do svých domovů.⁷¹

Ne všechny totálně nasazené ženy byly ubytovány v táboře. Pro ubytování nasazených žen sloužila i budova původní německé školy čp. 100 a mnoho žen si našlo podnájem v Holýšově i okolních obcích pro pohodlnější pobyt a větší soukromí. V období války nebyla zaznamenána žádná oběť z osob ubytovaných v táboře.

Jak tábor DAF, tak i tábor protektorátních žen byly po válce využity jako sběrné tábory pro odsouvané německé občany, především do bavorské části SRN. Dokumenty z Okresního archivu v Tachově hovoří o skutečnosti, že v období let 1945-1947 prošlo těmito tábory na 6 000 německých obyvatel, kteří byli transportováni ve 12 transportních vlacích z Holýšova přímo do Německa, nebo převedeni ze sběrného tábora Holýšov do sběrného tábora Stříbro.⁷²

5.6.3 Pracovní tábor pro německé ženy

Jednalo se především o mladé ženy vykonávajících v holýšovské muničce povinnou pracovní službu Říši, tzv. RAD /Reich Arbeitsdienst - Říšskou pracovní službu/. U tohoto tábora není známé datum otevření. Ze stavebního náčrtu je zřejmé, že samotný tábor byl umístěn přímo v areálu muniční továrny a to v těsném sousedství železniční tratě Praha-Domažlice. Blízkost dráhy byla táboru i osudná. Dne 26. 4. 1945 při útoku spojeneckého hloubkaře na vagóny munice celý tábor následkem exploze vyhořel do základů. Ve spáleništi našlo svoji smrt 9 říšských děvčat. Tábor německých žen se skládal z 12 velkých přízemních obytných budov a 4 budov menších /zřejmě sociální zařízení a sklady/. Kapacitně se mohl tábor blížit počtu 1000 ubytovacích míst.⁷³

5.6.4 Francouzský a ruský zajatecký tábor

Převážná část válečných zajatců přicházela do Holýšova ze zajateckého tábora Stalag XIII. B ve Weidenu. Jediným pracovním vybavením a výstrojí zajatců jsou jejich válečné uniformy. Celkem bylo transportováno do Holýšova na 650 francouzských zajatců.⁷⁴

Na území Holýšova byly dále zbudovány dva samostatné zajatecké tábory. Postupně sloužily oba tábory pro ubytování francouzských a ruských zajatců. Francouzským zajatcům bylo v období roku 1943 nabídnuto, že pokud se vzdají postavení válečného zajatce, budou umístěni do režimu civilních pracovníků s volným pohybem. Část zajatců, od té doby nazývaní „Svobodní

⁷¹ LAŠTOVKA, Vojtěch. Nacistické koncentrační, zajatecké a pracovní tábory. In *Minulostí západočeského kraje*. Praha: Albis International, 1976. s. 28.

⁷² Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově*.

⁷³ tamtéž.

⁷⁴ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 25.

Francouzi“, která této nabídce využila, byla přestěhována do tábora DAF, kde obývala domy Riga a Lvov. Z tohoto důvodu došlo k uvolnění jednoho z táborů, kam byli ubytováni italští váleční zajatci po událostech v Itálii 8. 9. 1943 (svržení fašistické vlády).⁷⁵

Již od počátku jsou francouzští váleční zajatci nasazováni na výstavbu výrobních a ubytovacích kapacit.⁷⁶

Zbytky samotného francouzského a ruského zajateckého tábora dnes nalezneme v korytě potoka zarostlého hustým křovinatým podrostem mezi bývalým tankodromem a polem východně Holýšova. V případě zajateckého tábora se jednalo o charakter oploceného a střeženého tábora, kam byli umístěni výhradně váleční zajatci ze zabraného území Francie. Jak bylo již zmíněno, první transport válečných zajatců z Francie se uskutečnil dne 20. 6. 1940. Protože nebyl pro tyto počty dosud tábor dostavěn, byli zajatci provizorně ubytováni v obcích Hradec a Stod, odkud za prací do muniční továrny dojížděli. Po dostavbě tábora v červenci roku 1940, byli ubytováni v samotném Holýšově. Pro ubytování francouzských zajatců byl využíván i rozrůstající se tábor DAF v obci. Samotný „francouzský“ tábor, oficiálně Französische Kriegsgefangenenlager früher Russenlager, kdy jak je z názvu zřejmé, sloužil i pro ubytování ruských zajatců. V roce 1943 se jedná ale již o tábor ryze francouzský a osud ruských válečných zajatců není znám. Samotný tábor se skládal ze čtyř velkých a čtyř menších budov. Celková kapacita tábora byla připravena pro 700 osob. Průběžně bylo v táboře ubytováno okolo 360 osob. V době osvobození zde bylo zadržováno ještě na 390 Francouzů.⁷⁷

5.6.5 Italský zajatecký tábor

Po posledním zajateckém táboře dnes nenalezneme v Holýšově ani nejmenší památku. Tábor se nacházel v polích asi 200 metrů od hlavní silnice na Plzeň, dnes na místě lékárny u nákupního střediska PENNY. Při svém otevření dne 29. 7. 1943 sloužil k ubytování francouzských válečných zajatců.

Po událostech v Itálii a následnému obsazení Itálie německými vojsky na podzim roku 1943 začal tábor sloužit právě pro ubytování italských válečných zajatců. Tábor byl od tohoto období označován jako „Italienische Kriegsgefangenen Lager.“⁷⁸

Tento italský tábor se skládal ze 7 hlavních budov a 4 budov vedlejších. Byl obehnan dvojítm plotem z ostnatého drátu a před ním byl natažen ještě výstražný drát. Jakékoliv přiblížení k plotu se trestalo a po překročení výstražného drátu se dokonce střílelo. Zajatci byli střeženi zvláštním strážním oddílem o síle 18 mužů.⁷⁹

⁷⁵ Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově*.

⁷⁶ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 27.

⁷⁷ Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově*.

⁷⁸ tamtéž.

⁷⁹ Státní okresní archiv Domažlice. Fond Jiřího Fišera. *Italští váleční zajatci*.

Kapacita tábora byla určena pro počet 900 zajatců. Průměrně bylo v tomto střeženém táboře umístěno okolo 350 italských válečných zajatců. Statistiky hovoří o tom, že táborem prošlo za celou dobu války okolo 995 osob. V době osvobození zde bylo zadržováno ještě 300 italských občanů.⁸⁰

5.6.6 Seznam zemřelých vězňů

I přes všudypřítomný hlad, krajně namáhavé nucené práce, nemoci, šikanu a zneužívání dozorců SS je v oficiálních zprávách zmiňováno pouze několik případů úmrtí vězňů. To však podle Dr. Brennera neodpovídá skutečnosti. Doposud neexistuje úplný seznam internovaných v Holýšově, proto je těžké zjistit počet mrtvých. Jmenovitě jsou známy pouze dvě oběti z řad politických vězňů: Štefan Lewandowski č. 23 083 a Štefan Chescenko č. 12 150.⁸¹

Co se týká ženských vězeňkyň, byla SS nahlášena kromě oněch tří Francouzek ještě Ukrajinka Tanja Poschtar, č. 50 659. Je zřejmé, že SS, která jinak ve svém účetnictví byla velmi přesná, snad mnoho vězňů v Holýšově utajila. 26 hroby na holýšovském hřbitově a další možné hroby u Pičmanova statku a v lese naznačují mnohem větší počet obětí nacistického barbarství.

Pokud jde o válečné zajatce, jsou v různých seznamech uváděny různé počty zemřelých, v každém případě vyšší, než je počet jejich hrobů. Na holýšovském hřbitově je pochováno 6 italských zajatců, 3 francouzští zajatci, 3 ruští zajatci, 1 pracovní nasazený Holanďan, 1 pracovní nasazený Francouz a celkem 9 vězňů z KT – 2 Poláci, 2 Polky, 1 Maďarka, 2 Francouzky a 2 ženy ze SSSR.⁸²

⁸⁰ Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově*.

⁸¹ BALCAR. Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 46-48.

⁸² tamtéž, s. 47.

Hroby 22. identifikovaných osob na místním hřbitově (1977)

Číslo	Identifikace	Národnost	Narozen (a)	Číslo hrobu
1	žena 55 679	-	-	S III 42
2	muž 23 083	Polsko	-	238
3	žena 52 604	-	-	S III 41
4	Tanja Poschtar	Ukrajina	25. 4. 1925	S III 37
5	muž	SSSR	23. 7. 1910	257
6	muž 12 150	SSSR	-	S III 35
7	Leon Abakin	SSSR	29. 1. 1914	237
8	Michail Worobjew	SSSR	1. 11. 1919	S III 34
9	M. Dzyemiegzyk	SSSR	-	S III 40
10	žena 55 813	Polsko	-	S III 38
11	Domenico Pospiak	Itálie	-	231
12	Marco Jacocca	Itálie	26. 1. 1922	254
13	žena 50 482	Polsko	-	S III 36
14	Giovan Bondani	Itálie	-	236
15	Mavio Salamone	Itálie	24. 8. 1919	227
16	Albert Grasselli	Francie	8. 5. 1922	225
17	Leonardo Mottola	Itálie	24. 5. 1924	224
18	Luigi Gottardi	Itálie	23. 11. 1919	220
19	Antonius M. Jansen	Holandsko	-	222
20	Germain Gayre	Francie	5. 1. 1910	-
21	Robert Therlot	Francie	8. 5. 1907	-
22	Jean Regurlen	Francie	24. 11. 1906	-

83

Jmenný seznam zemřelých vězňů či zajatců v Holýšově (2005)

Italští zajatci: BONDANI Giovanni, DI PASCALE Domenico, FANZI Vasco Fante, GOTTARDI Luigi, IACocca Marco, MAIO Salomone, MOTTOLA Leonardantonio, PARROTTA Domenico Geniere, BACCELLIERE Antonio a CANDELORO Giovanni.

⁸³ Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Václav Němec. *Soupisy památných míst protifašistického odboje podle jednotlivých okresů: Seznam hrobů vězňů z koncentračního tábora v Holýšově*. Číslo fondu 5.

pozn.: aktualizované o informace z fondu města Holýšov v SOA Domažlice a o webový portál: vets.cz

Francouzští zajatci: GAYRE German, TERLOT Robert, LEGUERN Jean a GRASSELLI Albert.

Holandský pracovník JANSEN Antonio Martin.

Mužský koncentrační tábor: LEWANDOWASKI Stefan, ABAKIN Leon, CHESZENKO Stefan a WOROLJEW Michail.

Ženský koncentrační tábor: ELBAUM Rosa, HANASCH Judith, JOSIPENKO Anna, LACHIVERT Marie, POSCHTAR Tanja, ROCH Marta, TOMCZAK Helena, WISNIEWSKA Kazimíra a evidenční číslo 50 844 – nejspíše žena z Ruska.⁸⁴

5.7 Personál koncentračního tábora

V případě tábora Holýšov, tvořily personál tábora dvě složky. Jednou byly samotné dozorkyně. Byly ubytované buď přímo v samotném areálu tábora, nebo docházely do tábora z Holýšova, kde byly ubytovány v různých podnájmech. Jejich náplní práce byl doprovod pracovních komand z areálu tábora do areálu muniční továrny a dále dohled na vězeňkyně při vykonávání pracovní náplně. V areálu tábora dohlížely na plnění denního režimu, kontrolu komand nastupujících do práce a dodržování směrnic stanovených pro chod tábora. Sem patří kontrola výstroje vězněných žen, jejich osobních věcí, vydávání stravy atd. Dle výpovědí dozorkyň neměla dozorkyně ve své náplni práce možnost trestat vězeňkyni po spáchání přestupku ihned na místě fyzicky.

Uniformu dozorkyň tvořila sukně a sako s košilí a kravatou. Na hlavě nosily dozorkyně lodičku a k uniformě byly používány vysoké kožené boty. Dle výpovědí dozorkyň nebyly v areálu tábora ani továrny ozbrojeny.

Další tentokrát ozbrojenou složkou byla strážní jednotka tábora. Zde se jednalo většinou o starší nebo na frontu z různých důvodů nenasazené muže. Strážní jednotka dohlížela na ostrahu samotného tábora, dále kontrolovala osoby a náklady vstupující do tábora a konečně střežila a zajišťovala objekt tábora, aby nedošlo k útěku vězeňkyň. Do dnešních dnů se nedochoval jmenný seznam členů této stráže a nedochovalo se ani schéma strážních stanovišť nebo organizace střežení.⁸⁵

⁸⁴ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 26-27.

⁸⁵ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 78

6 Bombardování

S blížícím se koncem války se nad českými městy a vesnicemi začala stále častěji objevovat americká a britská letadla. Dříve často vídané vysoko letící svazy bombardérů nahradili takzvaní „hloubkaři“, nebo jak jim říkalo obyvatelstvo „kotleři“. Spojenci v tuto dobu téměř nerušeně ovládali vzdušný prostor a v měsíci dubnu se nálety amerických a britských stíhaček na pozemní cíle staly denní záležitostí. Piloti se zaměřovali na útoky proti železničním tratím, lokomotivám, továrnám, nádražím i vojenským transportům, a v důsledku jejich ničení byla postupně ochromována veškerá doprava, až nakonec prakticky ustala úplně.⁸⁶

Američtí hloubkaři⁸⁷ od 9. AF typu P-47 Thunderbolt a P-51 Mustang znepokojovali okolí stále více, ostřelovali lokomotivy, auta i povozy. Od 20.10 1944 bylo v Holýšově 38 leteckých poplachů s různou dobou trvání.

Terčem útoků hloubkařů byly především kotle tažných strojů, lokomotiv. Zničené stroje z trati v okolí Holýšova, Staňkova a Blížejova byly odtaženy na výhybku Vránov daleko z dosahu obydlených míst.⁸⁸

Dne 20. 2. 1945 se v okolí Holýšova objevila první spojenecká letadla, která útočila na vlakové soupravy na trati Plzeň – Fürth im Wald. Cílem prvního úspěšného náletu hloubkařů se stala vlaková souprava č. 93118 u Osvračína.⁸⁹

6.1 26. dubna 1945

V průběhu 26. dubna 1945 se některé jednotky XIX. velitelství taktického letectva 9. AF na letounech P-51 a P-47 věnovaly obvyklé činnosti průzkumně úderné proti pozemním cílům převážně již v české oblasti.

K průletu dvojice hloubkařů došlo i přes Holýšov. Kolem 17.30 hodin tito zaútočili na vlak se 2 vagony s municí stojícího na kolejích proti nádražní budově. Nastalá exploze poškodila střechy budov, vyrazila skla v oknech, poškozeny byly i stromy a znehodnocen nábytek takřka po celém Holýšově.

Nádražní budova byla zničena a poblíž stojící domy značně poškozeny. Nejbližší tovární hala zůstala bez jediné tašky na střeše. Pracovní lágr německých děvčat, stojící poblíž, byl zničen a vyhořel do základů, 11 přítomných děvčat zde uhořelo a jedna zemřela dodatečně. Střecha sýpky

⁸⁶ CHMELÍKOVÁ, Jitka, *Osvobození = Liberation Cheb 1945*. Cheb: Krajské muzeum, 2005. s. 23.

⁸⁷ Jako hloubkaři byli označováni stíhací piloti, jejichž úkolem za druhé světové války bylo operovat v nízkých letových hladinách a útočit především na malé pozemní cíle (automobily, lokomotivy, trafostanice apod.) a narušovat tak tyl nepříteli, jeho infrastrukturu, zásobování či znesnadňovat mu komunikaci.

⁸⁸ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 94.

⁸⁹ tamtéž, s. 93.

v koncentračním táboře přišla rovněž o většinu tašek, takže ubytované vězeňkyně v noci spaly až do osvobození prakticky pod otevřenou oblohou.⁹⁰ Na úklid trosek byli nahnáni vězni.⁹¹

Od data 26. 4. 1945 byl zcela zastaven provoz na železniční trati Plzeň – Furth im Wald a to kvůli zničenému kolejišti v Holýšově a po náletu uskutečněném stejného dne na nádraží ve Staňkově. První vlak tudy projel až 2. 5. 1945.⁹²

6.2 1. květen 1945

1. května 1945 byl uskutečněn nálet na sklad munice a muniční továrnu v lesích mezi Stodem a Holýšovem – WERK II. Útok provedl svaz devíti bombardérů A-26 Invaderů od 9. bombardovací divize americké 9. AF. Pro velmi nepříznivé počasí musely být navedeny na cíl za použití radaru Shoran. Bomby spadly do lesa a zařízení muničky nezpůsobily žádné škody.⁹³

6.3 3. květen 1945

Letecký nálet dne 3. 5. 1945 byl labutí písni muniční továrny v Holýšově a práce v obou provozech byla zcela zastavena.⁹⁴

Při posledním náletu na holýšovské vojenské objekty WERK I a II uskutečnily bombardéry 9. bombardovací divize AF svůj poslední nálet a ukončily tak činnost bombardovacího letectva na středoevropském válčišti v letech druhé světové války.

Úder v pěti vlnách provedlo uskupení letounů složené z 97. bombardovacího křídla /409 a 416 bombardovací skupiny – squadrony a 99. bombardovacího křídla /386 a 391 bombardovací skupiny s celkem 130 letouny A-26 Invader.

Nad cíl byly navedeny osmi letouny B-26 Maraudery od 1. uskupení značkovacích letadel ve spolupráci s polskou brigádou, které na kopci nad Všekary rozprostřela polskou vlajku, aby signalizovala svoji polohu vzhledem k cíli.

Nálet byl zahájen asi v 10.30 hodin a trval asi 45 minut. Kobercovým shozem pum bylo úplně zničeno kolejiště od 2. uhlénoho skladiště až k lanovce na WERK II. Most přes Radbuzu byl zničen ze dvou třetin. Souvislé krátery zcela znemožnily znovuzavedení výroby. Část Rippwagon

⁹⁰ FIŠER, Jiří. *Bombardování Holýšova americkým letectvem ke konci 2. světové války v dubnu až květnu 1945*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. s. 6.

⁹¹ LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. s. 163.

⁹² VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 98.

⁹³ FIŠER, Jiří. *Bombardování Holýšova americkým letectvem ke konci 2. světové války v dubnu až květnu 1945*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. s. 14.

⁹⁴ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 15.

zmizela, 2 Koks byly zčásti zasypány.⁹⁵ Nálet z tohoto dne znamenal definitivní konec zbrojní výroby v Holýšově.⁹⁶

6.4 Následky

Dodatek k následkům výbuchu vagonů s municí na nádraží v Holýšově po úderu hloubkařů dne 26. dubna 1945:

- zajatecký tábor pro francouzské vojáky byl z větší části zničen tlakovou vlnou
- zajatecký tábor pro italské vojáky byl částečně zničen, přítomní zajatci se většinou rozprchli po okolí
- v pracovním táboře českých žen se po tomto bombardování ženy většinou rozprchly do svých domovů
- v pracovním táboře DAF pro muže se tito po bombardování nádraží rovněž rozprchli
- v publikaci *Šest májových dnů* Jana Valeše je uvedeno, že při náletu 3. května 1945 zahynul italský válečný zajatec IACOCCA Marco, narozen 26. 1. 1926.⁹⁷

⁹⁵ FIŠER, Jiří. *Bombardování Holýšova americkým letectvem ke konci 2. světové války v dubnu až květnu 1945*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. s. 14.

⁹⁶ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 103.

⁹⁷ FIŠER, Jiří. *Bombardování Holýšova americkým letectvem ke konci 2. světové války v dubnu až květnu 1945*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. s. 28.

7 Období před osvobozením

1. května 1945: V ovzduší je cítit konec války. Až do Holýšova je slyšet dělostřeleckou palbu od Domažlic. O posledních křečích Velkoněmecké říše nasvědčuje i skutečnost, že se mnoho totálně nasazených pracovníků v místní zbrojovce nevrátilo po Velikonočních svátcích do práce. Tábor totálně nasazených protektorátních děvčat je poloprázdný. Tábor říšských děvčat umístěný v areálu továrny neexistuje. Režim je systematicky dodržován jen za zdí koncentračního tábora. Vězněné ženy docházejí do továrny, kde vyklízejí hromady sutin. Část že využívá místní Volkssturm k výstavbě zátarasů na přístupových komunikacích k Holýšovu.⁹⁸

2. května 1945: Brygada Swietokrzyská navazuje kontakt s jednotkami 2. pěší divize. Na společném jednání jsou stanoveny strategické cíle pro činnost Brygady v oblasti Holýšova. Jedním z cílů se stává nutnost, zajistit při zahájení spojenecké ofenzivy komunikace v oblasti Holýšova a zabránit ústupu německých vojenských formací k Plzni.

Příchod spojeneckých vojsk do obce vyvolává v místních obyvatelích ale i řadách válečných zajatců různorodé reakce. Mezi německým obyvatelstvem vládne obava z možnosti, že by se postup spojenců na hranicích zastavil a prostor Sudet a tedy i Holýšov by byl přenechán vojenským jednotkám Rudé Armády. U některých německých rodin jsou obavy z příchodu Rusů natolik silné, že uvažují až o definitivním řešení této situace vlastní sebevraždou. Tento hrůzný scénář se potom skutečně naplní v polovině května sebevraždou šestičlenné rodiny Herkomerů.

V továrně byl samotnými pracovníky zcela vypleněn sklad potravin, tovární kantýna, z výrobních hal zmizely přes tovární plot hygienické prostředky, kbelíky i košťata a dokonce byl i vyrabován sklad. Po zjištění skutečného stavu věci byli pracovníci vyzváni pod přísnými tresty k navrácení nakradeného zboží a v některých případech bylo takto získané zboží skutečně navráceno.⁹⁹

3. května 1945: Neklamný náznak zahájení postupu spojenců do nitra republiky. Do obcí v dostřelu spojeneckých dělostřeleckých baterií jsou vystřelovány letáky s německy psaným textem, kde jsou jak civilní obyvatelstvo, tak německé vojenské síly vyzvány k ukončení odporu. Brygada Swietokrzyska prováděla tohoto dne, vzhledem k mohutnému bombardování (viz. kapitola 6.3), pouze průzkumnou činnost v oblasti továrny II.

4. května 1945: V tento den se zcela rozpadá organizovaný odpor na území bývalých Sudet a Protektorátu. Od tohoto okamžiku tvoří odpor jen malé skupiny vojáků, jednotky Volkssturmu a skupiny zfanatizovaných Němců.¹⁰⁰

⁹⁸ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 7.

⁹⁹ tamtéž, s. 8.

¹⁰⁰ tamtéž, s. 9.

8 Osvobození tábora polskou neoficiální armádou

8.1 Brygada Swietokrzyszka

Tato brigáda vznikla v srpnu 1944 ve městě Kielce, metropoli Svatokřížských hor, severně do pásma Tater. V té době čítala kolem 800 příslušníků. V květnu 1945, kdy operovala na Domažlicku, měla téměř 1500 bojovníků, k nimž se ještě řadili příslušníci rodin mnohých z nich.

Byla aktivní od srpna 1944 do června 1946 jako jedna z vojenských jednotek podzemní organizace Národních ozbrojených sil (Narodowe Sily Zbrojne – NSZ), založené roku 1942 jako třetí nejsilnější organizace polského hnutí odporu (po tzv. Zemské armádě – Armia Krajowa – AK a po organizaci Rolnické prapory – Bataliony Chlopskie).

Posláním brigády bylo prosazovat vojenskou silou program odbojové organizace NSZ. Velice spektakulární byl její dlouhý, několika set kilometrový přesun Německem naproti postupujícím americkým vojskům, aby se pak otočil a skončil na území Protektorátu Čechy a Morava.¹⁰¹

Ozbrojená jednotka Brygada Swietokrzyszka byla složena z 1. a 2. batalionu 202. pluku pěchoty, dále z 1. a 2. batalionu 204. pluku pěchoty. Muži byli vyzbrojeni hlavně německými zbraněmi a ve výzbroji jednotky bylo i několik malých děl.¹⁰²

Důvodem ústupu jednotky z Polska byla obava z postupující východní fronty na území Polska a to především ze strany vítězící rudé armády. NSZ vnímaly totiž Rusko za stejného, možná dokonce většího nepřítele než okupanty z Německa. Po paktu Hitler/Stalin a následném rozdělení Polska mezi Říši a Rusko, chcete-li Sovětský svaz, stanovilo místní odbojové hnutí jako nejvyšší cíl právě boj proti okupantům z východu. S vítězným postupem Rudé armády na území Polska v roce 1944 a počátkem roku 1945 přivedlo odbojové skupiny doslova do schizofrenické situace. Dosud bojovaly na domácím území pouze s týlovými jednotkami Wehrmachtu a teď se blížil celý frontový kolos, který v jejich případě znamenal jistý konec.

V roce 1944 se Brigáda ze Svatokřížských hor rozštěpila do dvou frakcí. Umírněnější se přidala k Zemské armádě, zatímco druhá, radikální, začala bojovat proti Polské tajné policii ovládané komunisty a proti agentům NKVD. Dá se říci, že bojovala během své válečné existence prakticky proti všem – jak proti německé a sovětské armádě, tak proti všem ostatním složkám polského odboje (a těch nebylo málo).¹⁰³

Část ozbrojených sil proto přešla do nově vytvořených jednotek „Armia ludowa“, které byly ve svém odboji řízeny Moskvou. Další část jednotek tzv. „Armia krajowa“, která se nedokázala s vedením Moskvy smířit, zvolila jako jediný způsob záchrany ústup vstříc spojeneckým vojskům, které nebyly do jejich problému nijakým způsobem zataženy. Část této

¹⁰¹ BALCAR, Bohuslav. *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: RB-Print, 2010. s. 88.

¹⁰² VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 106.

¹⁰³ BALCAR, Bohuslav. *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: RB-Print, 2010. s. 88.

armády, která se seskupila v podhůří „Swietokrzyszczkich“ hor si zvolila právě název tohoto pohoří za název brigády. Nově vzniklé uskupení „Brygada Swietokrzyszczka“ se potom vydala na svoji pouť, aby ji ukončila dne 28. 4. 1945 na dosah spojeneckých armád shodou náhod právě u Holýšova.¹⁰⁴

V blízkých obcích Štichov, Kvíčovice, Neuměř a Všekary se 26. dubna 1945 ubytoval útvar polských vojáků, ustupujících před východní frontou na západ k Američanům. Šlo o brigádu Swietokrzyszczskou, patřící do Národních ozbrojených sil (Narodowych sil zbrojnych – NSZ). Hlavním cílem NSZ byl boj za svobodu Polska jako samostatného historického celku a za jeho a národní katolický charakter v budoucnosti. Poláci nejprve bojovali proti Němcům, ale také proti polským partyzánským komunistickým oddílům, potom obrátili zbraně proti Rudé armádě postupující na polské území. Problematické spojení s Němci způsobilo, že brigádu sice neodzbrojili, na Západ ale mohla ustupovat nikoliv přes německé, nýbrž pouze přes české území, a to pod podmínkou stálého dozoru pěti styčných důstojníků wehrmachtu, kteří kontrolovali její pohyb, zabezpečovali stálé spojení s veliteli místních německých jednotek a zabezpečovali Polákům přidělové lístky.¹⁰⁵

8.2 Osvobození tábora

Většina vzpomínek francouzských žen popisuje den osvobození. Osvoboditele nazývá „polskými partyzány“ někdy dokonce „partyzány českými“. Dnes již víme, že v případě polských „partyzánů“ nejsou vzpomínky francouzských žen až tak vzdálené od skutečnosti.¹⁰⁶

Na počátku května 1945 byla situace v koncentračním táboře žen již beznadějná. Budovy neměly od výbuchu munice na nádraží střechy, nebylo co jíst, chyběla elektřina i v ostatním drátu kolem tábora. Tábor byl zabarikádován a Němci se ho chystali zapálit a tímto způsobem zcela zničit. Byly připraveny kanystry s benzinem a byl určen dozorce, který měl při příjezdu Američanů kanystry zapálit. Mezi vězni se rychlostí blesku šířila zpráva, že pomoc je nablízku.¹⁰⁷

Velitel brigády, major Antonin Szacki (pseudonym Bohun Dobrowski) vyslal skupinu pod vedením kapitána Stegana Skalského s úkolem přejít frontu, navázat kontakt s velitelstvím amerických jednotek a předat dopis, v němž sděloval záměr osvobodit vězně KT Holýšov.

Velitelství americké 2. pěší divize s tím sice souhlasilo, ale pouze pod podmínkou, že Poláci nevstoupí do města, nýbrž pouze obsadí hlavní výpadové cesty na Plzeň a do Staňkova, čímž zajistí hladký průjezd Holýšovem ve směru na Plzeň.¹⁰⁸

¹⁰⁴ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 24.

¹⁰⁵ BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 45.

¹⁰⁶ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 24.

¹⁰⁷ BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 44.

¹⁰⁸ tamtéž, s. 45.

Marie Pitrou: „*Asi tři dny před osvobozením se kolem tábora začalo něco dít. Obyvatelé z civilních domů z okolí tábora odešli i se zavazadly a nechali u svých domků králíky i slepice. Jedna polská doktorka, která pracovala v táboře v ošetrovně a uměla velice dobře francouzsky, řekla, že potkala v obci jejich vojáky. Vojáci jí měli říci, že na ženy v táboře dávají pozor. Nevěřily jsme jí.*“¹⁰⁹

Catherine Roux: „*Den osvobození předznamenal již večer dne 4. 5. 1945. Po celý večer se ozýval zpěv žen z bloku, kde byly ubytovány Rusky. Slova písně hovořila o partyzánech a jejich boji.*“¹¹⁰

Marie Beck-Pfeiffer: „*Dne 4. 5. 1945 se pokusil utéct z tábora komandant a několik dozorkyň SS. Všichni se převlékli do civilu a před odchodem zamkli ženy v blocích. Potom opustili tábor. Když ale zjistili, že se již ze všech směrů blíží k Holýšovu osvoboditelé, vrátili se do tábora zpět. Komandant potom učinil další pokus o svoji záchranu.*

Nechal sepsat listinu s obsahem, kde měly vězněné ženy potvrdit svým podpisem, že se k nim po celou dobu činnosti tábora choval komandant slušně a že s nimi bylo pod jeho velením vždy jen dobře zacházeno. Ženám, které odmítly listinu podepsat, vyhrožoval, že když nezmění svůj názor a nepodepíší, nechá vyhodit celý tábor i s vězněnými ženami trhavinou do povětří. Já jsem i přes vyhrožování tuto listinu nikdy nepodepsala.“¹¹¹

Ráno 5. května nebylo možné vyjít z tábora. Most přes řeku byl poškozen, kolem lágru panoval nezvyklý hluk a křik. Všechny vězeňkyně se hrnou k oknům.

Marguerite – Marie Michelin: „*Ráno není nástup. Nikdo nejde do práce. Dělo hřmělo celou noc. Ale zase daleko. Podivné bylo, že za celou noc nebyl vyhlášen letecký poplach. Něco se děje ale nedokážeme si dát stále dohromady, co to všechno znamená. Doslechly jsme se, že všichni Italové byli z práce propuštěni a bylo jim přikázáno z Holýšova odejít. Někteří Francouzi prý již odešli z Holýšova samostatně a někteří se údajně přidali k českému odboji a k těm polským vojákům.*

Zatím jsme nedostaly ani polévku. V Holýšově není voda. Není ji proto z čeho uvařit. Dostaly jsme jen syrové brambory s tím, že si je máme uvařit samy. V kuchyni v továrně už není nikdo, kdy by to udělal.

Stalo se to v půl jedenácté. Vše vypadalo jako z románu nebo jako z nějakého filmu. Dívala jsem se v tu chvíli s několika dalšími z okna. V části lesa, která se nachází nad blokem I. jsme zahlédly nějaký pohyb. Po kraji lesa se pohyboval oddíl vojáků v khaki uniformách. Postupovali velmi opatrně. Maskovali se a vpřed se pohybovali tak, že postupovali od úkrytu k úkrytu. Je jich hodně. Z dalších stran se blíží další a další vojenské oddíly. Chovají se tiše. Neslyšíme ani povely

¹⁰⁹ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 73.

¹¹⁰ tamtéž, s. 60.

¹¹¹ tamtéž, s. 65.

ani výstřely. Je zvláštní vidět odtud z okna, jak se pohybují a zároveň vidět strážce na dvoře tábora, které o ničem venku neví a ani netuší.“¹¹²

Pan Stanislaw Jaworski na toto období v jedné ze statí svého pojednání vzpomíná slovy: „Dne 4. 5. 1945 oznámil velitel brigády útok na koncentrační tábor v Holýšově. Díky místním odbojovým skupinám jsme získali přehled o poloze německých ozbrojených složek a o rozmístění těžkých zbraní umístěných v bunkrech. Také jsme získali plán tábora.

Na základě těchto podkladů rozhodl velitel o útoku na koncentrační tábor dne 5. 5. 1945 v poledne, aby útok zaskočil vojáky v době oběda. Do akce byly určeny 2. batalion 202 pluku pěchoty, 2. batalion 204. pluku pěchoty a „pluton“ ženistů. Přístup jednotek k táboru střežily čtyři betonové bunkry (zde je možné, že se jednalo o původní československé opevnění) osazeny těžkými zbraněmi. Samotnou strážní jednotku tábora mělo potom činit 200 mužů ze stráží SS a asi 15 dozorkyň SS. V cestě k táboru bylo nutné také překonat betonový most přes koryto poměrně hluboké řeky. Po jeho překročení bychom se dostali až k samotnému táboru.

V lese před útokem stanovil plukovník Dabrowski dobu zahájení útoku na 11.30 hodin. Útok provedený z lesa v tuto hodinu byl pro obránce překvapivý. Během půl hodiny jsme obsadili všechny čtyři bunkry, překročili jsme most přes řeku a otevřeli vrata do tábora. Překvapené strážce i dozorkyně se okamžitě vzdali.“¹¹³

Vojáci a civilisté s bíločervenými polskými stužkami přelézají hradby ze všech stran. S namířenými puškami a pistolemi vnikají do kantýny SS, kanceláře, vrátnice. Rány z pušek a pistolí řezou vzduch. Za chvíli vybíhá na dvůr pověstný sadista lagerfuhrer s rukama vzhůru. Vzdává se. Zajaté strážce se krčí v hloučku ozbrojených vojáků. V koutě dvora leží německý voják, vedle něho dozorkyně tábora s vlasy vyrvanými v ústupovém boji.¹¹⁴

Plukovník Antoni Bohun – Dabrowski v kapitole „Przebieg akcji na oboz koncentracyjny Holiszow“ popisuje akci, které sám velel, těmito slovy: „V 11.30 hodin na signál vystřelené zelené rakety vyrazily bataliony podle předem připraveného plánu do útoku. Druhý batalion 202. pluku postupoval lesem, kde byly stromy polámané bombardováním a všude samé krátery po bombách. Na svém postupu se dostal až k mostu, který překonával poměrně hluboké koryto řeky. Před zdoláním mostu došlo k malé poradě. Na rozkaz: „Poklusem!“ překonali vojáci batalionu most. Nad hlavami jim svištěly kulky vystřelené z nedaleko umístěných těžkých kulometů. Po překonání vtrhli vojáci batalionu do tábora a okamžitě obsadili budovu velitelství tábora. V době útoku se většina mužů ze stráží SS zdržovala v jedné budově, kde právě jedli svůj oběd. Zcela zaskočení se nestačili ani bránit. Po pětiminutovém ultimátu vyvěsili bílou vlajku a vycházeli po skupinkách z budovy s rukama nad hlavou. Soustředili jsme je na dvoře tábora u jedné zdi.

¹¹² VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 47.

¹¹³ JAWORSKI, Stanislaw. *Uwolnienie obozu w Holiszowie*. In *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 24.

¹¹⁴ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 266.

V tu samou dobu obsadil 1. batalion 202. pluku bunkry s těžkými zbraněmi, které jsme označili N1 a N2 a postupoval dál na muniční továrnu umístěnou v obci. Zároveň jistil i silnici vstupující do Holýšova od Staňkova.

První batalion 204. pluku překonal odpor v bunkrech N3 a N4 a obsadil přístupovou komunikaci do obce směrem od Plzně.

Mezitím jsme v táboře zajali asi 200 mužů obrany tábora a 15 dozorkyň SS. Osvobozené vězněné ženy vybíhaly z domů, aby nás mohly přivítat. Jejich radost z osvobození byla tak velká, že ji ani nemohu popsat. Tábor náhle opanoval mohutný halas a odevšud zněl veselý smích, hlasitý pláč, všichni zmateně pobíhali kolem a hlasitě křičeli.

V tuto chvíli ke mně přišel můj poboční podporučík Zigmund s hlášením, že na druhé straně cesty jsou ještě dva domy oplocené ostnatým drátem a tento drát je nabitý elektrinou. Dále hlásil, že brána do tábora je stále uzamčena na závoru, opatřena zámky a dveře do domů, že jsou také pozamykané. Z okének prý hledí tváře žen a z nitra domů je slyšet volání o pomoc.

Okamžitě jsem rozkázal přivést velitele tábora a nakázal mu vypnout elektrinu okolo celého tábora. Na můj dotaz, co je tam zamčeno za ženy odpověděl, že v tomto malém táboře jsou z rozkazu Hitlera zamčeny jen vězeňkyně židovského původu. Dále řekl, že ženy v této budově měly být v době, kdy budou Američané 20 kilometrů od tábora spáleny. Vše měl provést tak, že měl budovu polít benzínem a potom zapálit. Po odemčení brány do tohoto tábora jsme zjistily, že kolem celého obvodu domů jsou připraveny sudy s benzínem. Ptal jsem se tedy velitele, zda by vykonal rozkaz k zapálení domů. Na to mně odpověděl, že je původem důstojníkem z ozbrojených složek Wehrmachtu a že funkci velitele tábora dělá teprve jen pár dnů. A dále pokračoval, že on by ve skutečnosti nikdy takový rozkaz nevykonal.

Už jsem ho neposlouchal a šel jsem raději pryč. Dveře do domů již naši vojáci otevřeli. Chtěl jsem tedy vejít dovnitř, ale voják u dveří mě chytil za ruku. Ze dveří vycházel nepříjemný pach, jakoby se tam rozkládala lidská těla. Potom začaly vycházet ze dveří ven na denní světlo stále žijící ženy. Byly tak zesláblé, že se ani nedokázaly udržet na nohou....¹¹⁵

Madeleine Malet: „Ti mladí muži to nakonec udělali báječně. Po celou dobu jejich útoku na tábor nepadl jediný výstřel. Po vniknutí do tábora zajali ihned komandanta. Žádali po něm, aby jim odevzdal svoji zbraň. Komandant odmítl. Potom ho vzali kolem ramen a odvedli ho kousek stranou. Komandant opět odmítl vydat svoji zbraň. Potom ho vojáci zastřelili.“¹¹⁶

¹¹⁵ DABROWSKI, Bohun. Przebieg akcji na oboz koncentracyjny Holiszow. In *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 25.

¹¹⁶ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 76.

K Holýšovu se sjíždějí esesmani zachraňovat pozice. Polští důstojníci a vojáci opouštějí tábor. Stahují se do lesa.¹¹⁷

Marguerite – Marie Michelin: „*Poláci navrhuji, že nás s sebou vezmou do lesa. Francouzky se však rychle rozhodly, že zůstanou. Tábor opouštějí Polky a Rusky. Odchází i polská doktorka. Opouští revír bez jediného zaváhání. Po chvíli se vydávají s vojáky na cestu. Jsou obtěžkané balíky z dek, ve kterých je bůh ví co. Všichni najednou zmizeli v lese. Doslova se rozpustili v dešti a mlze.*“¹¹⁸

S polskými partyzány odešlo celkem 18 vězňů. Později při repatriacích a navrácení vězňů do svých domovů byli tito „uprchlíci“ ponecháni svému osudu: „*Utekly do Všekar a dále do Německa. V případě jejich návratu ne budíž jim poskytována žádná podpora.*“¹¹⁹

Po odchodu Poláků 5. května z tábora do lesů byla brigáda celou noc v pohotovosti. Byl očekáván příchod první americké jednotky. 6. května ještě došlo na lesní křižovatce blízko kostela sv. Barbory k přestřelce s německou armádou. Polská hlídka postřelovala kulometnou palbou autokolonu s nákladem proviantu a zbraní, jedoucí z Černovic do Hradišťan.¹²⁰

K Francouzským a maďarským židovkám, které zůstaly, se připojili francouzští zajatci ze zajateckého tábora, společně se začali připravovat k obraně. K německému zásahu ale již nedošlo.

Ráno 6. května se konal poslední apel žen. Uprostřed dvora již nestály groteskně tragické postavy, hlídané německými psy, ale svobodní lidé, nasycení, čistí, připravení k odjezdu do vlasti. Vozy Červeného kříže čekaly. Odjížděly k soustředění do Horšovského Týna.¹²¹

V Koncentračním táboře bylo osvobozeno na 1000 vězeňkyň, převážně Francouzek a Polek, včetně asi 400 maďarských židovek. Správu tábora převzaly čtyři ženy, které měly zajistit styk s blížící se americkou armádou. Tlumočnicí angličtiny byla určena Francouzka Anne-Marie, ostatní dostaly jiné úkoly.¹²²

Holýšovská bojová akce brigádě ze strany USA zajistila navzdory silným sovětským protestům přiznání statutu Spojenecké jednotky, ačkoliv, než k tomu došlo, existovalo na její činnost i mnoho protichůdných názorů na straně amerických západních Spojenců i čs. vlády. Přiznání statutu je ale historický fakt!¹²³

¹¹⁷ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 267.

¹¹⁸ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 48.

¹¹⁹ Státní okresní archiv Domažlice. Fond Městský národní výbor Holýšov. *Záležitosti cizinců*. Inv. č. 294.

¹²⁰ BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 47.

¹²¹ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 270.

¹²² FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 27.

¹²³ BALCAR, Bohuslav. *Holýšov: Osvobození 1945*. Domažlice: Resonance, 2014. s. 20.

V průběhu povstání bylo v Holýšově zajato tři sta mužů včetně 12 důstojníků a dvě stě žen.¹²⁴ Zatčení Němci byli převáženi do Klatov. Někteří uprchli s nakradeným majetkem, jiným se podařilo obléci se do civilu a vyčkávat pomoci Američanů.¹²⁵

¹²⁴ LAŠTOVKA, Vojtěch. Nacistické koncentrační, zajatecké a pracovní tábory. In *Minulostí západočeského kraje*. Praha: Albis International, 1976. s. 30.

¹²⁵ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 267.

9 Osvobození města

9.1 Osvobození

Další deštivý den. Jednotky 2. pěší divize vyrážejí v časných ranních hodinách z oblasti Horšovského Týna ke Staňkovu, Holýšovu a Plzni.¹²⁶ 6. května 1945 v dopoledních hodinách zarachotily na silnici první americké tanky.¹²⁷

Do Holýšova vstoupily jednotky 3. US Army, V. US Corps, 2. pěší divize, známé také pod názvem Indianhead, v 7:00 hodin ráno. Jedinou překážkou postupujícím jednotkám jsou dva neobsazené záтары vystavěné místní jednotkou Volkssturm na hlavní komunikaci procházející obcí směrem na Plzeň.¹²⁸ Volkssturm byl Čechy odzbrojen a ti také přebrali policejní moc.

K určení příjezdu hlavní skupiny sil 2. pěší divize musíme sáhnout do staňkovské kroniky. Kronikář v zápisu uvádí průjezd kolony Staňkovem v 11.00 hodin. Můžeme proto předpokládat, že hlavní síly 2. pěší divize vstupují do obce Holýšov těsně před 12.00 hodinou.

Pro německé obyvatele obce je přítomnost spojenců vysvobozením z nekonečných černých snů o příchodu vojáků z východní fronty. Pro českou menšinu znamená dnešní den definitivní konec válečných útrap.¹²⁹

Dobytá svoboda byla uhájena a definitivně bylo dokončeno osvobození Holýšova od nacistické nadvlády. Do tábora přijely první vozy Červeného kříže.

Do tábora začali přicházet první čeští lidé z Holýšova s potřebnými věcmi – s šatstvem a jídlem. Nemocné ženy umístěné na táborovém revíru převezl Červený kříž do nemocnice v Plzni – Borech. Dvě z nich – Polka Kazimíra Wisnierovska a maďarská židovka Judith Hanachs v Plzni zesnuly s diagnózou tuberkulóza. Tyto oběti v Holýšově pochovány nejsou.

Další spojenecké jednotky přicházející do Holýšova si zvolily jako svoji základnu areál bývalé muniční továrny.¹³⁰ Některé se ubytovávají v administrativní budově muniční továrny.¹³¹

„Vzpomínám si, že u nádraží a při trati byly dva tranzitní mužské tábory, nevím, jaká byla jejich národnost, ani odkud přišli, byli velmi hubení a kostnatí. Měli jsme příkaz nic jim nedávat, ani jíst, ani pít, byli tam i mrtví. Neviděl jsem uvnitř tábor ani jsem nepotkal žádného polského vojáka. Asi předtím odešli do lesa.“¹³²

„Město bylo mrtvé. Nádraží a železnice zničeny, nevzpomínám si, že bych viděl živou duši v ulicích, jen ty, kteří přišli z tranzitního tábora nedaleko nádraží, Němci setrvali. Někteří jedinci

¹²⁶ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 10.

¹²⁷ BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 46.

¹²⁸ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 109.

¹²⁹ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 11.

¹³⁰ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 110.

¹³¹ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 11.

¹³² Rozhovor s belgickými veterány 17. střeleckého pluku vedený PhDr. Naděždou Morávkovou.

*měli rozkaz je tam zadržet. Zastavili jsme tanky kolem louky u nádraží, a tak jsme vstoupili do ženského tábora.*¹³³

Ještě téhož dne vstupují spojenečtí vojáci i do areálu pobočného koncentračního tábora v Holýšově. Jednou z vězněných žen zde byla i Marguerite – Marie Michelin ze známé průmyslové rodiny Michelin, vězněná za svoji účast v podzemním hnutí na území Francie, kde ukrývala především pronásledované církevní osoby.¹³⁴

Součástí spojeneckých vojsk jsou i vojáci 17. belgického střeleckého praporu. Vojáci 5. roty tohoto praporu vykonávají svoji činnost i v Holýšově.¹³⁵

Činnost 5. roty v Holýšově v květnu 1945 se soustřeďovala především na udržování pořádku v místním koncentračním táboře a v místních zajateckých táborech, na organizaci návratu bývalých vězňů a totálně nasazených dělníků do jejich domovů, jednotka se také podílela na poválečné organizaci života v obci, ale i na vyhledávání zbytků ozbrojených nepřátelských skupin v okolí města. Velitel 5. roty Albert Gélise byl pověřen i jednáním s vojsky východní fronty. Na území města jednotka působila až do počátku června roku 1945.¹³⁶

9.2 Spojenecké jednotky

9.2.1 Belgický 17. střelecký prapor

Belgický 17. střelecký prapor byl od března roku 1945 součástí V. sboru a s ním potom včleněn v květnu roku 1945 do jednotek 3. armády generála Pattona. Historie tohoto belgického praporu se začala psát v lednu roku 1945. Jednotka se skládala především z vojáků bývalé podzemní armády, kteří působili v oblasti provincie Lutych. V březnu roku 1945 byl prapor zařazen jako motorizovaná pěchota k 3. skupině stíhačů tanků V. amerického sboru. S tímto sborem vstoupili vojáci 17. belgického praporu dne 6. 5. 1945 na území západních Čech a dne 7. 5. 1945 vstoupili do Plzně. Belgický 17. střelecký prapor používal jako označení jednotky znak spojeneckých stíhačů tanků. Černého pantera, drtícího ve svých zubech německý tank.¹³⁷

9.2.2 2. pěší divize 3. Armády

Vznik 3. Armády se traduje už od první světové války a to k datu 7. listopadu 1918. Od vzniku měla tato armáda několik velitelů. Velitelem, který měl tuto armádu na starosti od května 1941 do února 1943 byl generálporučík Walter Krueger. Pod jeho velením měla 3. Armáda ten nejlepší výcvik a patřila k nejlepším. Od února 1943 do konce roku 1943 velel armádě generálporučík Courtney H. Hodges, za jehož velení byl prováděn masový nábor a tvrdý výcvik,

¹³³ Rozhovor s belgickými veterány 17. střeleckého pluku vedený PhDr. Naděždou Morávkovou.

¹³⁴ VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. s. 111.

¹³⁵ tamtéž, s. 120.

¹³⁶ BALCAR, Bohuslav. *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: RB-Print, 2010. s. 85.

¹³⁷ VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Město Holýšov, 2002. s. 4.

aby armáda složená z malých jednotek dosáhla plné síly sboru. Nasazení 3. armády do 2. světové války nastalo v červenci 1943, kdy přišel rozkaz přemístit armádu do amerických přístavů k nalodění pro cestu do zámoří. Celý přesun armády do přístavů trval až do 30. prosince 1943 a v přístavu bylo připraveno 208 566 důstojníků a mužů soustředěných do 5 divizí.

Generál Patton vyslal k osvobození Československa dva sbory. Na pravém křídle sboru postupovala 2. pěší divize (indiánská) směrem Domažlice - Klatovy a Plzeň. Společně s 1. divizí byla 9. pancéřová a s 2. divizí 16. pancéřová. 18. 4. 1945 – překračují první americké průzkumné jednotky 90. pěší divize naše hranice u Hazlova u Aše.¹³⁸

¹³⁸ *3rd Army*. In: 3army-plzen [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.3army-plzen.cz/historie/a3-armada/>

10 Období po osvobození

10.1 Polští partyzáni

Zcela poslední bojovou akci polská brigáda uskutečnila v Hradišťanech. Společně s Američany odzbrojila štáb XII. bojového sektoru německé 7. armády. Do zajetí bylo vzato 70 důstojníků vyšších hodností a 500 vojáků. Po jednáních Američanů a Britů s velením brigády bylo rozhodnuto, že se brigáda stane součástí americké armády. Ta pak od 7. května převzala jejich zásobování.

V Bernarticích se rozmístilo brigádní velitelství a s ním i skupina polního četnictva. První prapor brigády se usadil v Dubci, druhý byl v Pavlíkově, třetí v Třískolupech a čtvrtý v Dehetné. Ve Strachovicích byla dislokována autokolona a v Přesu spojovací rota. Ve vesnicích, kde byli nově dislokováni, se polští vojáci chovali stejně jako v dřívějších místech. Jejich řady neustále rostly, protože k brigádě se připojovali propuštění polští váleční zajatci, vězňové i osoby zavlčené na nucené práce, čímž stoupaly i nároky na jejich zásobování. Drancování obsazených vesnic a jejich okolí se stávalo závažným problémem pro bezmocné, právě se konsolidující československé státní orgány.¹³⁹

Přepadávali a drancovali obce: dvakrát Svatou Kateřinu a Čchovice, dále Jarošov, Holýšov, Hradišťany, Touškov-Ves, Novou Ves a mnoho dalších. Odváděli s sebou dobytek, vepře, zabavovali máslo, vejce, brambory. Loupili kola, oděvy, peníze.

Znásilňovali české ženy. V muniční továrně v Holýšově odcizili mnoho přístrojů a třaskavin. Prováděli to vždy se zbraní v ruce, s vyhrožováním a bitím. V Líšné přepadli 14. června 1945 v noci stráž Revoluční gardy. Při rabování se polští fašisté odvolávali na povolení americké armády.

Fašističtí teroristé z Polska se nezastavili ani před vraždami. Zastřelili 6. července 1945 dva příslušníky československé armády poručíka Šindeláře a vojína V. Malinu a jejich mrtvoly pohodili v lese.¹⁴⁰

Po intervencích místních úřadů, československé vlády i tisku nařídilo 21. června velitelství 3. armády USA provést urychleně odsun polské brigády z československého území. Na cestu po Evropě byli Poláci vybaveni americkými uniformami a červenými rukávovými páskami, na nichž byl nápis Poland. Rovněž vozidla brigády byla označena americkým způsobem, včetně armádního znaku USA.¹⁴¹

26. června se Poláci přemístili z vyjedených vesnic u Holýšova dále na západ k Bernarticím. V červenci byla brigáda začleněna do armádního sboru generála Anderse, který

¹³⁹ BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 47.

¹⁴⁰ MAZUR, Josef. Podle vytyčených směrnic. *Hraničář*. č. 10, s. 3-6.

¹⁴¹ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 29.

velel polské armádě na západní frontě. K 29. červenci 1945 měla brigáda téměř 1 200 vojáků a důstojníků a disponovala třemi děly, 40 kulometry, téměř dvěma tisíci pušek a samopalů.¹⁴²

V polovině srpna 1945 pak Poláci opustili Bernarticko a přesunuli se do americké okupační zóny v Německu, kde byli využiti pro strážní službu. Odtud je čekal návrat do jejich vlasti – do Polska.¹⁴³

V červnu 1946 bylo velení brigády zrušeno a v roce 1947 pod neustálým tlakem ze sovětské a polské prosovětské strany byly z jejich řad ustavené strážní jednotky na území tehdejšího záp. Německa rozpuštěny. Mnoho jejich velících důstojníků pak odešlo do USA, řada příslušníků brigády stejně jako členů jiných frakcí NSZ byla v poválečném Polsku ovládaném již prostalinickým mocenským aparátem uvězněna, část z nich pak byla dokonce popravena.¹⁴⁴

10.2 Továrna na munici

Směsice problémů v atmosféře odsunu Němců a naopak přistěhování nových občanů bez vzájemné znalosti, bez vybudování zásobovací sítě ... byla skutečně nepřehledná. Řešil se i návrat válečných zajatců do svých vlastí. Byly organizovány brigády na úpravu obce po výbuchu způsobeném bombardováním. Stejným způsobem probíhala i obnova závodu. Velké potíže dělalo i sehnání alespoň minimálních mezd pro dělníky, což byl zajišťováno především prodejem různých věcí ... Vedení měla v rukou vojenská správa firmy Metallwerke Holýšov v čele s poručíkem Hebkým a Rudým výborem. Závod byl v takové situaci, že byl určen k likvidaci. Teprve na zákrok Národní správy a závodní rady byl udržen.¹⁴⁵

Od června roku 1945 o továrny projevil zájem závod Zbrojovka Brno. Po ukončení činnosti Zbrojovky Brno v roce 1947 byly z Holýšova odvezeny všechny speciální stroje a závod I převzal závod Škoda Plzeň. Následoval vznik Kovodělných závodů Holýšov, ČSAO Holýšov, LIAZ Holýšov, SVA Holýšov a v roce 2009 byla výrobní činnost továrně ukončena.

Závod II byl po válce částečně využíván pro delaboraci válečné munice a v roce 1950 zde byla zřízena kasárna Československé lidové armády. V roce 2000 byl areál předán městu Holýšov a postupně zde vyrostla průmyslová zóna.¹⁴⁶

10.3 Koncentrační tábor

Catherine Roux: *„dne 6. 5. vstoupili do tábora první spojenečtí vojáci. S nimi přišli do tábora i tři francouzští důstojníci a žádali ženy, aby napsaly dopisy domů. Další den vstoupili do tábora pracovníci Mezinárodního červeného kříže.“*¹⁴⁷

¹⁴² BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. s. 47.

¹⁴³ FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. s. 29.

¹⁴⁴ BALCAR, Bohuslav. *Holýšov: Osvobození 1945*. Domažlice: Resonance, 2014. s. 20.

¹⁴⁵ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 79.

¹⁴⁶ Dům dějin Holýšovska. *Muniční továrna Metallwerke Holleischen GmbH*.

Marie Beck-Pfeiffer: „V táboře jsme po osvobození pobývaly ještě 15 dnů. Po této době byl konečně zorganizován náš převoz domů. Z Holýšova nás odvezly spojenecké nákladní automobily.“¹⁴⁸

Paní Myriam Dupláková se do tábora dostala hned v prvních dnech po osvobození. Na svoji návštěvu tábora vzpomíná: „Dne 6. 5. 1945 jsem se byl po obědě podívat v koncentračním táboře v Pičmanově statku. Ve statku byly, co si vzpomínám, Francouzky a Belgičanky. Už byly oblečené v civilních šatech, co jim dali lidé z obce. Francouzky stále nevěřily, že jsou již opravdu svobodné. Byla jsem se podívat i v jedné cimře, kde byly ubytovány. Cimra se nacházela ve velké budově bývalé sýpky a vybavuji si veliké palandy a stůl z tlustých a nehoblovaných fošen.

Asi týden po osvobození uspořádaly francouzské ženy v táboře malou oslavu. Na této slavnosti se zpívaly písničky, přednášely básně a hrály různé scénky. Některá děvčata zůstala v táboře ještě týden, než odjela domů.,,

Na děvčata z koncentračního tábora, která docházela po osvobození do Holýšova, si pamatuje i paní Anna Teringlová z Holýšova. Ta ve svých vzpomínkách uvedla: „Na konci války přicházely často do Holýšova osvobozené ženy z koncentračního tábora. Místní lidé jim v Holýšově pomáhali shánět šaty, aby nemusely stále chodit v těch táborových pruhovaných. Jedna šla i kolem našeho domu a můj otec jí navrhnul, aby se přišla najíst. Později k nám začala chodit pravidelně a byla u nás víc než v táboře. Do tábora se vracela jen spát. Pokud si vzpomínám, tak byla ubytovaná v budově ovčína. Protože jsme byly obě stejně staré a stejně velké, dala jsem jí nějaké svoje šaty.“

Zajímavým svědectvím o existenci koncentračního tábora v Holýšově zaznamenal bývalý stodský občan Ondřej Jindřich ve své zprávě o činnosti revolučního výboru ve Stodu v květnu 1945: „Kolem 15. 5. 1945 přivedla Věra Jindřichová ke mně do radnice šest ruských dívek, které byly oblečeny v trestaneckých šatech s čísly. Ženy se jmenovaly Walja Demina , Lidija Kriuloscherwa, Marija Kosnogowa, Marija Gaschenko, Ksenja Zuzarenko a Ulalja Lobkoneskaja. Ženy vyprávěly, že byly drženy v různých koncentračních táborech a naposledy v Holýšově.

V Holýšově byli dle jejich slov všichni SS velmi zlí. Každý den prý dostaly pětadvacet ran. Dále je prý SS tahali za vlasy, až měly oteklý obličej. Němci jim měli dávat injekce, aby zemřely. Dále jim prý byla pravidelně odebírána krev pro německé vojáky na frontu. Která žena jí nechtěla dát, byla bita.¹⁴⁹

¹⁴⁷ VALEŠ, Jan. *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. s. 61.

¹⁴⁸ tamtéž, s. 65.

¹⁴⁹ tamtéž, s. 26.

Převážná většina lidí zavlčených do Holýšova ze všech končin Evropy se dočkala osvobození. Počet obětí však nelze přesně vyčíslit. Za temných nocí vyjížděla krytá esesácká auta z Holýšova a nikdo nevěděl kam. Co obsahovala?¹⁵⁰

¹⁵⁰ NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 270.

Závěr

Jak jsem uvedl, cílem mé práce bylo vytvořit ucelený soubor informací o osvobození koncentračního tábora a posléze také doby po osvobození. Použil jsem mimo vybraných monografií, které jsem uvedl v seznamu literatury také materiály z fondu Domu dějin Holýšovska, materiály z fondu pana Václava Němečka z fondu SOA Plzeň nebo materiály z fondu města Holýšov, které jsou umístěny v SOA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně.

Problémem tohoto tématu je, že není moc knih, které by se komplexně zabývaly tímto problémem. Jako velká komplikace se jevila skutečnost, že kronika obce Holýšov z doby 1939 - 1945 – období, které bych nejvíce potřeboval – se ztratila. Možná ztratila, možná se nepsala nebo byla zničena nacisty.

Obsah práce měl mimo dostupnou literaturu, archivní fondy nebo internetové portály také obsahovat rozhovory s pamětníky holýšovského komplexu či zdejších lidí. Rozhovory s „účastnicemi“ tohoto pekla již přede mnou sestavil a vydal pan Jan Valeš ve své monografii Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky a rozhovory s belgickými veterány ze 17. střeleckého pluku vytvořila paní PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

V této části práce bych chtěl zrekapitulovat předchozí kapitoly. Začínáme v roce 1938, kdy se tehdejší Československo po Mnichovské konferenci smršlo o pohraniční území Sudet. Holýšov (Holleischen) byl již předtím obydlen ve větší míře německým obyvatelstvem. Počátkem války tj. při prvních úspěších německé armády se vytvořil v Holýšově pracovní tábor francouzských zajatců, kteří pracovali v místní továrně na střelivo.

V průběhu války potřebovala rozšiřující se munička stále více pracovních sil a tak bylo do Holýšova v průběhu 5 let dováženo stále více válečných zajatců různých národností. Samotný koncentrační tábor, jako pobočka koncentračního tábora Flossenbürg, byl vytvořen v roce 1944 a v něm pobývaly převážně francouzské a maďarské židovské dívky a ženy, které chodily za prací do továrny na střelivo č. II. v lese Hořina.

Podmínky v koncentračním táboře byly podobné, jako v dalších jiných koncentračních táborech na našem území. Je však nutno říci a zdůraznit, že i přes špatné chování velících gestapáků či hlídacích čet, tábor v Holýšově nebyl vyhlazovacím. Samozřejmě, že docházelo k úmrtím při práci v muničce či při práci v kamenolomu. Celkový počet úmrtí nebyl a není dohledatelný. Často v noci odjížděl německý nákladní vůz s plachtou přes korbu kamsi za město. Na místním hřbitově najdeme a identifikujeme celkem 22 válečných hrobů tj. vězňů, kterých se už 5. května nedožili. Ztrát na životech bylo v koncentračním táboře Holýšov rozhodně o dost víc. Kolik? To se můžeme jenom domnívat.

Samotnou kapitolou je osvobození koncentračního tábora. Došlo k tomu 5. května 1945 - k osvobození zbylé části města došlo o den později americkou armádou společně se 17. střeleckým plukem z Belgie. Působení polských fašistických jednotek, které ustupovaly před sovětskou

armádou na západ, bylo velmi rozporuplné. Nedá se jim upřít jejich snaha zavděčit se americké armádě tím, že osvobodili tábor - také se posléze z americké strany dočkali uznání statutu spojenecké jednotky. S největší pravděpodobností zachránili život všem zbývajícím vězňům. Na druhou stranu, období po osvobození bylo černou kapitolou působení těchto partyzánů, kteří neváhali rozkrádat, loupit, ničit, přepadávat či třeba i vraždit. Úlevou pro místní obyvatelstvo bylo jistě jejich odvolání v srpnu 1945 do Bavorska.

Summary

As I pointed out, my aim was to create a comprehensive set of information about the liberation of the concentration camp and then the time after the liberation. I used the outside of selected monographs, which I mentioned in the literature as well as materials from the Fund House of History the town Holyšov materials from the Fund Mr. Vaclav Nemecek from the Fund SOA Pilsen or materials from the Fund Holyšov cities, which are located in SOA Domazlice based in Horšovský Týn.

The problem about the topic is there are not many books that would comprehensively concern about this problem. As a big complication seemed that chronicle the village Holyšov from 1939 -1945 period - the period which I most needed - is lost. Perhaps it could be lost or it was destroyed by the Nazis.

The content of the work had to be formed by the available literature, archival material or web portals also by interviews with witnesses from complex of camps or local people. Interviews with the "participants" this hell were already compiled and issued by Mr. Jan Valeš in his monograph Holyšov Concentration Camp 1944-1945: French diaries and interviews with Belgian veterans of the 17th Rifle Regiment that were created by PaedDr. Nadezhda Morávková, Ph.D.

In this part of Thesis I would like to summarize the previous chapter. Started in 1938, when the Czechoslovakia was shrunked by the Sudetenland after the Munich Conference. Holyšov (Holleischen) had already been inhabited increasingly German population. At the beginning of the war, when the first successes of the German Army were carried off, was created labour camp for French prisoners in Holyšov where they worked at a local factory ammunition.

During the war, expanding the munitions factory needed more manpower so it has been imported more and more prisoners of war of various nationalities over five years to Holyšov town. The concentration camp, as a branch of the concentration camp Flossenbürg, was created in april of 1944 and it has been used as a accommodation mostly for French and Hungarian Jewish girls and women who went to work in the munitions factory – in complex number two in forrest called Hořina which was situated to the north above the city.

Conditions of the camp were similar like other concentration camps in the Protectorate. However, it must be said and emphasized, that despite the bad behavior commanding Gestapo or patrol platoons, camp in Holyšov was not extermination. Of course, the deaths have been occurred in the factory or when women worked in a quarry. The final number of deaths was not and is not traceable. Often at night leaving a German truck with a tarp over the back somewhere in the city. We could find and identify 22 war graves at the local cemetery in Holýšov. These prisoners did not live to see the liberation on May of 5th. Murders and deaths have been more in a concentration camp Holyšov definitely, I am sure more than 22. How much? We can only speculate.

A separate chapter is the liberation of the camp. It happened May 5, 1945 (the liberation of the rest of the town took place the day after the US military along with the 17th Regiment shooting from Belgium). Effect of Polish fascist units retreated before the Soviet Army to the west, was very contradictory. We can not deny them their desire to please the US Army that liberated the camp - also later from the American side finally see the acknowledged allied units. Most likely saved the life of all remaining prisoners. On the other hand, the post-liberation was a black chapter of the action of these guerrillas, who did not hesitate to steal, rob, destroy, mugging or even murder. Relief for the local population was certainly their appeal in August 1945 into Bavaria.

Seznam použité literatury

Literatura

1. BALCAR, Bohuslav. *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB-Print, 2009. ISBN 978-80-254-5723-8. 149 s.
2. BALCAR, Bohuslav. *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: RB-Print, 2010. ISBN 978-80-254-6865-4. 156 s.
3. BALCAR, Bohuslav. *Holýšov: Osvobození 1945*. Domažlice: Resonance, 2014. ISBN 978-80-905193-3-6. 46 s.
4. CHMELÍKOVÁ, Jitka, *Osvobození=Liberation Cheb 1945*, Cheb: Krajské muzeum, 2005. 134 s. ISBN 80-85018-52-7.
5. DABROWSKI, Bohun. Przebieg akcji na oboz koncentracyjny Holiszow. In *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. 104 s.
6. FIŠER, Jiří. *Tam, kde stával Flossenbürg: tábory v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2010. 38 s.
7. FIŠER, Jiří. *Podíl KT Flossenbürg: komando Holýšov na osudy maďarských žen deportovaných do KT Osvětim*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. 21 s.
8. FIŠER, Jiří. *Belgický 17. střelecký prapor v Holýšově*. Holýšov: Jiří Fišer, 2012. 12 s.
9. FIŠER, Jiří - *Bombardování Holýšova americkým letectvem ke konci 2. světové války v dubnu až květnu 1945*. Holýšov: Jiří Fišer, 2005. 14 s.
10. JAWORSKI, Stanislaw. Uwolnienie obozu w Holiszowie. In *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. 104 s.
11. LAŠTOVKA, Vojtěch a kol. *Hrdinové protifašistického odboje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986. 238 s.
12. LAŠTOVKA, Vojtěch. Nacistické koncentrační, zajatecké a pracovní tábory. In *Minulostí západočeského kraje*. Praha: Albis international, 1976. ISBN 978-80-86971-44-5.
13. NEZBEDOVÁ, Jindra. *Květy na bunkru*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. 269 s.
14. PECKA, Jindřich. *Váleční zajatci na území protektorátu Čechy a Morava*. Praha: AV ČR, 2005. ISBN 80-85270-45-5. 325 s.
15. POSLEDNÍ, Václav. *700 let založení Holýšova: 1273-1973*. Holýšov: Václav Poslední, 1973. 119 s.
16. VALEŠ, Jan. *Holýšov v dobové fotografii 1938-1945*. Praha: Věra Nosková, 2013. 140 s.
17. VALEŠ, Jan, *Koncentrační tábor Holýšov 1944-1945: Francouzské deníky*. Holýšov: Město Holýšov, 2008. 104 s.
18. VALEŠ, Jan. *Šest májových dnů*. Holýšov: Jan Valeš, 2005. 28 s.

Prameny

1. Dům dějin Holýšovska. *Zajatecké tábory v Holýšově*.
2. Dům dějin Holýšovska. *Sudety*.
3. Dům dějin Holýšovska. *Muniční továrna Metallwerke Holleischen GmbH*.
4. Státní okresní archiv Domažlice. Fond Městský národní výbor Holýšov. *Civilní válečné hroby*.
Inv. č. 322.
5. Státní okresní archiv Domažlice. Fond Městský národní výbor Holýšov. *Záležitosti cizinců*.
Inv. č. 294.
6. Státní okresní archiv Domažlice. Fond Jiřího Fišera. *Italští váleční zajatci*.
7. Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Vladimír Böhm. *Osobní korespondence se svoji ženou*. Číslo kartonu: 3.
8. Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Václav Němec. *Soupisy památných míst protifašistického odboje podle jednotlivých okresů: Seznam hrobů vězňů z koncentračního tábora v Holýšově*. Číslo kartonu: 5.
9. Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Osobní pozůstalosti. Václav Němec. *Soupisy památných míst protifašistického odboje podle jednotlivých okresů: Hlas revoluce*. Číslo kartonu: 5.

Periodika

10. MAZUR, Josef. Podle vytyčených směrnic. *Hraničář*. č. 10, s. 3-6.

Rozhovory

11. Rozhovory s belgickými veterány 17. střeleckého pluku vedené PhDr. Naděždou Morávkovou.

Internetové zdroje

12. KŘÍŽOVÁ, Zuzana. *Práce studentů: zmizeli sousedé*. In: Zmizeli sousedé [online]. 2011 [cit. 26. 03. 2015]. Dostupné z:
<http://www.zmizelisousedecz/pracestudentu/pisemne/prace14.html#6b>
13. *Spolek pro vojenská pietní místa*. In: Vets [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z:
<http://www.vets.cz/vpm/5972-pametni-desky-obetem-2-svetove-valky/>
14. *Zkrácená zpráva z prohlídky muniční továrny v Holýšově 19. 6. 1945*. In: Železná vrata [online]. 2008 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: <http://objekty2008cma.webnode.cz/ceska-republika/holysov/>
15. *Ohlédnutí do historie: Smrt pár dnů od konce války*. In: Město Holýšov [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z:
http://www.mestoholysov.cz/e_download.php?file=data/editor/75cs_9.pdf&original=Hol_09-14.pdf
16. *3rd Army*. In: 3army-plzen [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.3army-plzen.cz/historie/a3-armada/>

Seznam obrázkových příloh

Příloha č. 1 Schéma poloh všech táborů v Holýšově

Příloha č. 2 Dobová fotografie Pičmanova statku

Příloha č. 3 Pohled na bývalou sklárnu

Příloha č. 4 Francouzská vlajka na nádvoří statku po osvobození

Příloha č. 5 Francouzské ženy před vstupní branou v květnu 1945

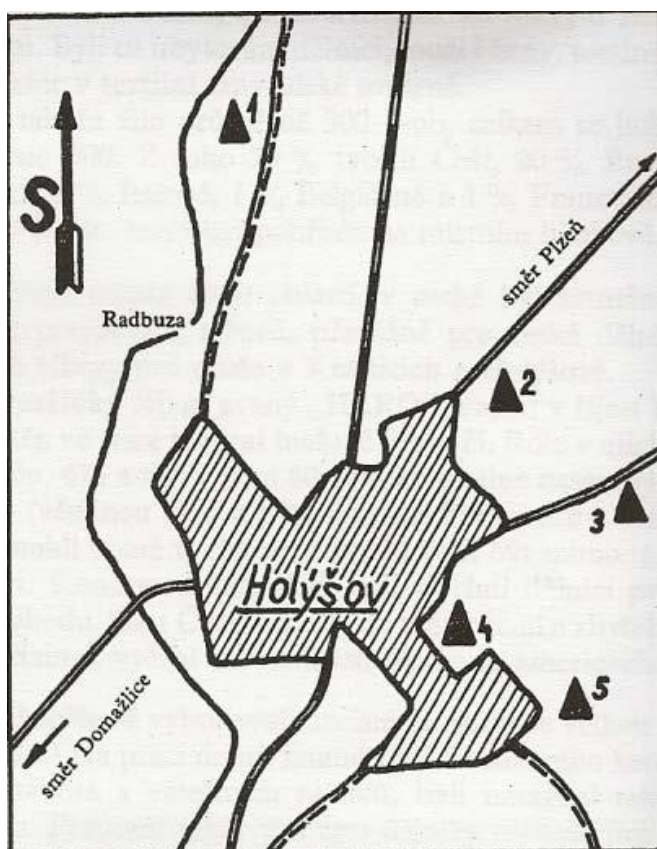
Příloha č. 6 Pamětní deska v Holýšově věnovaná zastřeleným Italským zajatcům

Příloha č. 7 Pamětní deska v Holýšově věnovaná Brigádě Swietokryzskéj

Příloha č. 8 Dobová kresba jedné z francouzských vězeňkyň koncentračního tábora

Příloha č. 9 Oslava osvobození koncentračního tábora z května 1945

Příloha č. 1: Schéma poloh všech táborů v Holýšově ¹⁵¹

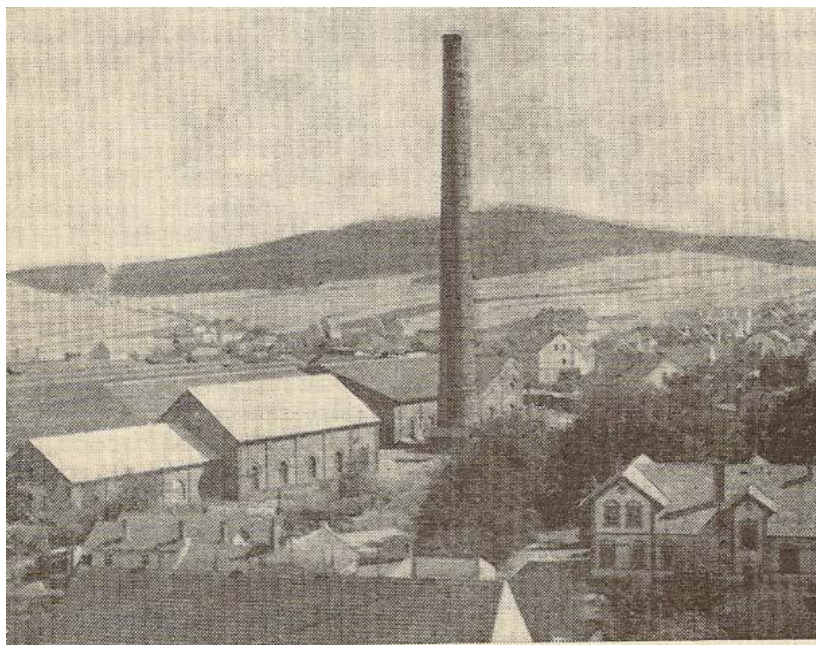
1 - koncentrační tábor židovských žen, 2 - pracovní tábor českých žen, 3 - pracovní tábor mužů, 4 - tábor francouzských válečných zajatců, 5 - tábor italských válečných zajatců

¹⁵¹ BUBENÍČKOVÁ, Růžena a kol. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969.

Příloha č. 2: Dobová fotografie Pičmanova statku¹⁵²

Příloha č. 3: Pohled na bývalou sklárnu¹⁵³

¹⁵² Státní oblastní archiv Plzeň. Fond Václava Němce. *Osobní fotografie Pičmanova statku*.

¹⁵³ POSLEDNÍ, Václav. *Holýšov v historii a současnosti*. Stráž: Tiskařské závody, 1973.

Příloha č. 4: Francouzská vlajka na nádvoří statku po osvobození ¹⁵⁴

Příloha č. 5: Francouzské ženy před vstupní branou v květnu 1945 ¹⁵⁵

¹⁵⁴ Dům dějin Holýšovska. Obrázkový fond. KZ *Holleischen*.

¹⁵⁵ Dům dějin Holýšovska. Obrázkový fond. KZ *Holleischen*.

Příloha č. 6: Pamětní deska v Holýšově věnovaná zastřeleným Italským zajatcům ¹⁵⁶

Příloha č. 7: Pamětní deska v Holýšově věnovaná Brigádě Swietokryzskiej ¹⁵⁷

¹⁵⁶ Spolek pro vojenská pietní místa. In: vets.cz [online]. 2014 [cit. 30. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.vets.cz/vpm/5972-pametni-desky-obetem-2-svetove-valky/>

¹⁵⁷ Dům dějin Holýšovska. Obrázkový fond. KZ Holleischen.

Příloha č. 8: Dobová kresba jedné z francouzských vězeňkyň koncentračního tábora ¹⁵⁸

Příloha č. 9: Oslava osvobození koncentračního tábora z května 1945 ¹⁵⁹

¹⁵⁸ Dům dějin Holýšovska. Obrázkový fond. KZ Holleischen.

¹⁵⁹ Dům dějin Holýšovska. Obrázkový fond. KZ Holleischen.